

Nij Frisia

Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse

JIERGONG LXV, nûmer 1

maaie 2016

ISSN 2352-8958

Hilgelân

Deät Lun

Wyt/wyt

De weide in printkaart
en de wrâld wie in wûnder;
ien goedkeap antwurd
wiske al ús fragen ûnder.

Dagen yn 'e ivichheid bedobbe,
ynienen sûnder driuw en doel –
wy knypten beide hannen ticht,
de harsens slomjend op gefoel.

Efter sleauwe moannen
stie in wite ponny yn 'e snie
achteleas te prakkesearjen
oft er al of net bestie.

Eppie Dam

In fers fan Eppie Dam, berne yn 1953 yn Kollumerpomp yn in boerehúshâlding, learde ta skoalmaster. Hoe soe it ek oars by ús. Earst stie er op Urk, sûnt 1991 yn Balk. Mannich wurk op syn namme, in goede tsien berneboeken, mannich fersebondel, proazawurk, liturgyen en godstsjinstige lieten, op muzyk set troch Hindrik van der Meer, fan 'e lêsten yn 'e jierren '90 allinnich al mear as tsien. Mar ek yn twa talen in jongereinboek oer Foppe de Haan.

Nettsjinsteande de mânske list(en) fan syn wurk, kin men betreklik maklik om syn produksjes hinne. Ik bin der al least nea tsjinoan rûn of deroer stroffele. It dichtet noch al ienfâldich, gjin ferhevenheden, gjin pretinsjes. De útjefte fan de bondel is ienfâldich, sûnder in letter oer wat oars, oer de dichter bygelyks. De dichter dichtet beskriuwend, fersen oer wat oars of oare minsken, net oer himsels, it 'ik' fan de dichter komt yn de hiele bondel net foar. Bylden, ferlikings fynt men blykber komselden. Dochs yn alle ienfâld somtiden in treffende formulearring. Lykas yn de lêste rigels. En dan ek, suver ûngemurken, direkte bylden.

Wyt/swart

It skiep hat gjin fragen,
it fynt gjin antwurd –
ik bin it dy't pluzet nei gers,
in wurd fynt, komselden in fers.

It skiep hat gjin takomst,
it wit net wat wie –
figuersaagjend frette wy
ús eigen skaden yn 'e snie.

Eppie Dam

Út: *Tusken juster en jûn*, Koperative Utjowerij, Boalsert 1983

De haadsamler

Snipers

Fryske beweging – Fryske literatuer: útelkoar

Yn de freedsbylage fan de *Leeuwarder Courant* kaam Piter de Groot yn syn kolum *Dwers* ein ferline jier, mei twa nijsgjirrige opmerkings. Foarearst de ferbining tusken de Fryske beweging en de Fryske literatuer. Dy soe neffens it manifest dêr't it earste Tsjerne-nûmer mei iepene ûnder de namme 'De bining ferbrutsen', ôfdien hawwe. Stie oant dan ta, 1945, de literatuer yn nauwe ferbining mei de beweging mei striidsangen en bewegingsteksten, dat wie fan doe ôf foarby. Der kamen ek gjin advertinsjes mei reklame foar breukbannen en oare behyplikheden mear yn it blêd, mar inkeld literatuer en keunst, suvere keunst, net fermongen mei reklame. Mar foaral literatuer sûnder 'beweging'. Sa yn it manifest. De bining ferbrutsen.

It mei hinnebrûie dat in nij blêd mei in manifest úteinset. De nije redakteuren wolle wat nijs bringe en it sil heve. De toan wie luchtich, ek al hearden de nije lju net mear ta de alderjongsten, dêr't men sokke heechdravende taal byneed fan begripe kin en billikje wol. Mar dan is it wol fan belang dat it ôfsetten tsjin de beweging – as soe dy yn it paad stean – beredenearre wurdt. Literatuer sûnder beweging – wêrom?

Al daliks komt de frage op, wat bedoelt de skriuwer mei 'de beweging'? In bewyske fan omskriuwing, hielendal as it punt sa'n sintraal plak ynnimt, mei der dochs wol by. Dêr is lykwols gjin spoar fan te finen; dêr hat Schurer him hielendal net oan weage. Sa slim hoecht it oars net te wêzen. Fryske beweging is, tinkt my, ommers net mear en net minder as it stribjen om de Fryske taal yn stân te hâlden en it brûken te ferbetterjen, it wurkingsgebiet te ferbreedzjen en de taal fuort te sterkjen. Yn sa'n ferbân docht it nuver oan om de Fryske literatuer en har beoefeners dêr ynienen bûten te setten, as soene se der te goed foar wêze en soene se net bedoele de taal yn stân en libben en libjend te hâlden. Wie it inkeld mar út leafde dêrta. Trouwens ek in bewegingsaktiviteit, likegoed as de aksjes foar taalûnderwiis, Frysk yn it maatskiplike libben, it rjochtsferkear en wat men yn dat ramt betinke kin en wol. Sy hearre logyskerwize en by definysje ta de beweging, eo ipso, allegearre te beflappen ûnder ien en itselde begryp: *Fryske beweging*. It manifest giet dêroan foarby, makket net helder wat derop tsjin is. It like yn de haast en gauwichheid opsteld, min trochtocht, en mei it moaie wurd 'manifest' op in stik papier set.

De wjerklank by guodden hat my altyd fernuvere. Net serieuus te nimmen, in diskusje fan slaggen yn de loft, om neat, wat fansels net te bestriden is, de Fryske literatuer hat nei de oarloch wol oan status wûn. Mar dat soks automatysk in bettere literatuer opleveret, wat wy yn Fryslân wolris tinke wolle, is mar de fraach. De status wie oan it jild fan de stifting *Je Maintiendrai*, dy't it blêd betelle, te tankjen. It ferheegjen fan de keunst moast mar ôfwachte wurde, de keunst fan 'gewichtich-dwaan' koe no oangean. En dat de literatuer oant 1945 ta oan de beweging oerlevere wie,

It septimbernûmer is al wer it lêste nûmer dat by jimme yn 'e bus fallen is. En no komt yn maaie pas it maartnûmer út. Mar it is jít net sa dat Nij Frisia op stjerren nei dea is. Wy hawwe noch in tige tsjok jubileumnûmer (fan desimber) klear en dat komt ek jimme kant út sa gau as der in finansjeel probleemke oplost is.

De redaksje

deroan bûn, sa't it manifest wol, is fansels in fabeltsje. Stridsangen binne der krekt selden of net yn te fernimmen. Wêr't men se wol fine kin? Krekt, by deselde Fedde Schurer. Inkelden leauden graach yn de lofftytserij fan it manifest, foaral skriuwers; by inkelden koe men it libbensliif meimeitsje. En sa't it like, anno 2015, by Piter de Groot noch, neffens syn kollum *Dwers*. Hy neamt it in paradoks dat krekt Schurer dy skieding bepleite, de man ommers fan sawol stridsangen en Kneppelfreed as dichtkeunst. De kombinaasje liket my mear twa kanten fan deselde medalje ta en in kwestje fan de saken op in rychje hawwe. Wat der by de skriuwer fan it manifest efkes oan ûntbriek.

De oare kears de oare opmerking, oer de mytyske status fan E.B. Folkertsma nei de oarloch. Al sa nijsgjirrich.

G. Abma

De ynliding dy't by
dizze Laudatio ek troch
Sytze T. Hiemstra
útsprutsen is, is ôfprinte
op side 12.

Laudatio foar Bertus Jans Postma, lofprizing foar syn striid foar offisjeel Frysktalige toponimen

Útsprutsen op 20 novimber 2015 troch Sytze T. Hiemstra, skriuwer fan de FFU

It docht it bestjoer fan de *Feriening Frysk Underwiis* (FFU) goed om hjoed yn de jubileumgearkomste fan de *Jongfryske Mienskip* syn sechste eare-oarkonde útrikke te kinnen oan Bertus Jans Postma út Bitgummole.

Postma makket him al in lange rige fan jierren bûtenwenstich fertsjinstlik as strider foar *offisjeel Frysktalige toponimen*. Oerflakkich sjoen liket dat net al te folle te krijen te hawwen mei de striid foar it ûnderwiis yn it Frysk, dêr't de FFU him al mear as in fearnsiuw mei dwaande hâldt. Dat is neffens de FFU in grut fersin. It rekket ek it *ûnderwiis* yn de Fryske taal, kultuer en skiednis.

Troch it krewearjen foar Frysktalige wetter-, doarps-, steds- en gemeentenammen komme dy nammen net allinnich offisjeel op de kombuorden, op paadwizers en yn de oerheidsadministraasje telâne, mar likegoed op kaarten, yn atlassen, ensyklopedyen, wurdboeken, skoalboeken, digitale learmiddels en oare digitale media en yn kranten en tydskriften. Ien fan Postma syn grutste wapenfeiten is dat it him slagge is en kom ta offisjeel Frysktalige wetternammen yn fierwei de measte Fryske gemeenten. Wat hat er dêr net in enerzjy ynstutsen!

Troch it offisjeel fêststellen fan Frysktalige toponimen bliuwe dy ek foar de takomst bewarre. Postma leveret sadwaande in tige belangrike bydrage oan it oerdragen fan in wichtich stik Frysk kultuergoed oan hjoeddeistige en takomstige generaasjes en oan it behâld dêrfan.

Hiel wat brieven en e-postberjochten binne yn de rin fan de jierren troch Postma ferstjoerd oan gemeenten, de provinsje en de provinsjale en regionale kranten. Ek op Facebook wart Postma him tige. Gauris sit Postma op de publike tribune by de gemeenten as it om taalbelied giet of grypt er de kâns om yn te sprekken en te pleitsjen foar ús eigentalige toponimen. Jierrenlang skriuwt Postma al oer dat krewearjen yn *Lyts Frisia* en *Nij Frisia*, it blêd fan de *Jongfryske Mienskip*, dêr't er ien fan de skerpsinnichste en trouste redakteuren fan is.

De *Jongfryske Mienskip* besiket al in iuw lang (1915-2015) it Frysk ta de *earste* taal yn Fryslân te meitsjen en dus ek by de oerheid, it rjocht en yn it ûnderwiis. Postma stiet yn dy sin sadwaande yn de romfrofte tradysje fan syn grutte ynsinator Douwe Kalma, fanELTSje Boates Folkertsma, Bearend Joukes Fridsma, Wike L. Zylstra, Teake Hoekema en oaren. Postma hat grutte fertsjinsten yn de striid tsjin de noch altiten besteande taalûnderdrukking.

De FFU winsket dat Postma syn fjochtsjen foar rjocht en gerjochtigens op dat mêd noch in hiel hoart yn sûnens dwaan mei, want it ûnrjocht dat it Frysk oandien wurdt, is noch lang net fan de baan. De striid dêrfoar is lang en dreech en freget gâns trochsettingsfermogen. Bertus Jans Postma hat bewiisd dat er dat hat en de FFU tanket him dêrfoar.

De FFU lokwinsket Postma fan herten mei de tige fertsjinne FFU-eare-oarkonde dy't ferbûn is oan dizze laudatio en dy't grif ek mei te tankjen is oan de trouwe stipe fan syn oare helte.

It spul hat luzen

It wie ien stik lijen, de wei fan *Westergo* nei de nije namme. It wie as Shakespeare syn 'Komeedzje fol fersinnen' (*De Bildtse Post*, 20-01-2016). De nije namme moast út te sprekken wêze, in eask dy't nearne oars ea steld wie. Sadwaande hoegde ik mei myn *Peinzeradiel* net oansetten te kommen. Fan Looper, foarsitter fan de nammekommisje, hearde ik lykwols, dat er him oan dy eask neat gelegen lizze litten hie. Myn 'Peinzeradiel' hie dus wol deeglik meidwaan kinnen. Se hiene my ferrifele – 'ferneukt' yn deistige omgongstaal.

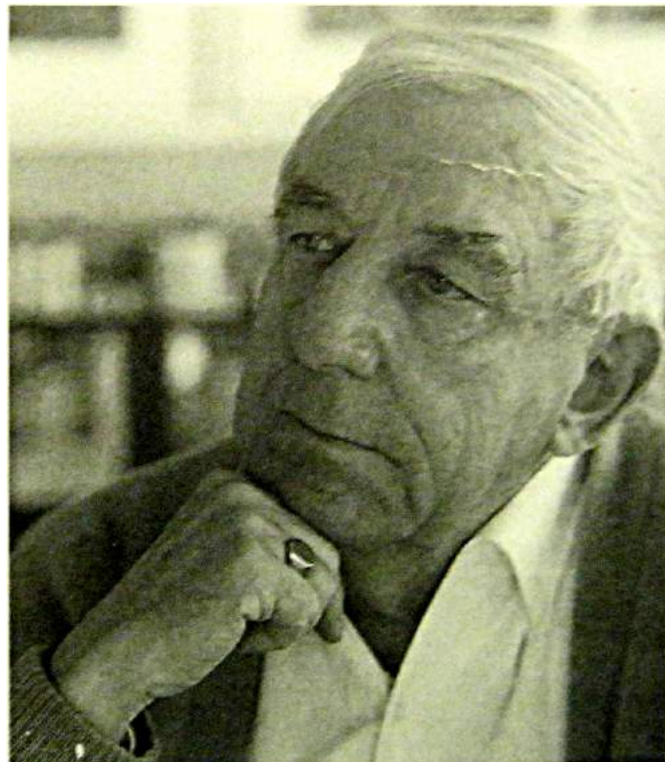
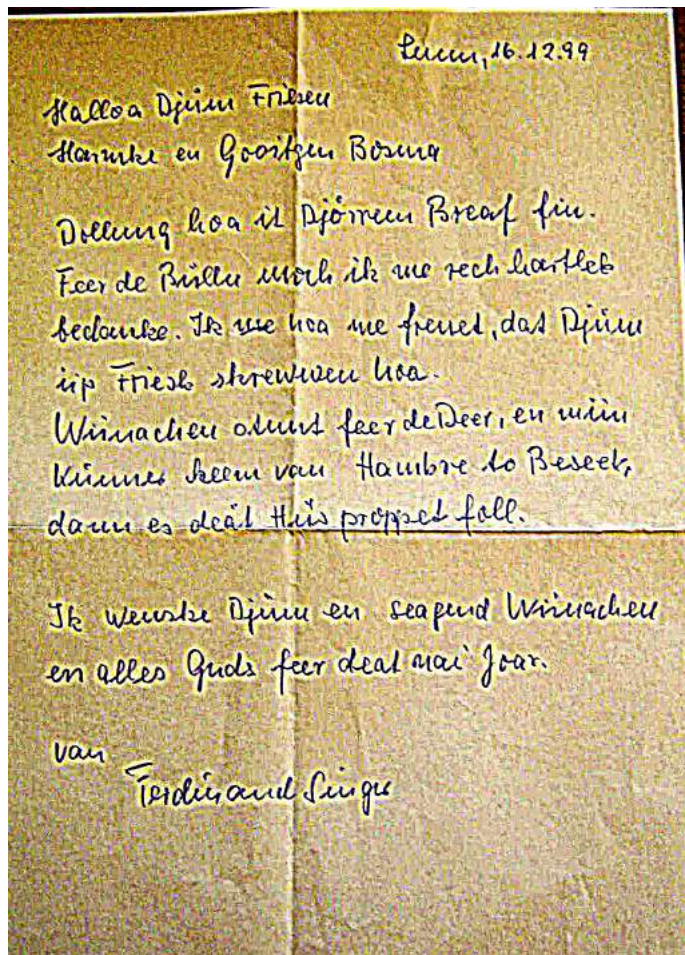
Fan *De Waadhoeke* nei *Waadhoeke*. Looper-en-dy songen yn goedkeape reklametaal in lofsang op 'Waadhoeke': de namme 'soe it mooglik meitsje om toeristysk-ekonomysk oan te sluten by de útstrieling fan it Unesco-wrâlderfgoed'. Miende de kommisje-Looper dat *Waadhoeke* wier-wier mear toeristen ús kant út lokje soe as *De Waadhoeke* en dat *Waadhoeke* wier-wier mear ekonomy (mear jild yn 't laadsje) bringe soe as *De Waadhoeke*? De kommisje lei spitigernôch net út wêrom't er dat miende. Nei alle wierskyn miende er samar wat. It koe ek neat skele: de fjouwer gemeenterieden soene dochs net nei motyf en reden fernimme, se hiene allinnich mar belang by in namme, likefolle oft dy *De Waadhoeke* wie, *Waadhoeke* of noch in oarenien.

Yn de riedseale bewarde boargemaster Krol dat de argumenten foar it ûnthalzen fan frou Tijssen har *De Waadhoeke* breed útmitten wiene (*De Bildtse Post*, 27-01-2016). Hokfoar argumenten oft dat dan wiene? Boargemaster hie tefolle wyn yn 'e swipe, hy blufte. 'In ferstannich man bewearde oars neat dat er net bewiizgje kin.' Yn deselde riedseale miende *Kuipers* fan de PvdA dat goed 15.000 minsken dy't stimd hiene, mear as genôch reden wie om it nammeproses demokratysk te neamen. Stel no, dat *Kuipers* oan de kommende riedsferkiezings meidocht en it stimburo feroaret syn namme yn *Kuiper* – omdat 'Kuiper beter voelt als Kuipers'. *Kuiper* kriget mear as genôch stimmen foar syn riedslidmaatskip en *Kuipers* rint it gemeenteplús mis. En dan klinkt midden yn 'e nacht in stimme: 'Sjoerd!, Sjoerd!, kom by my niet an met dat dut niet demokratys gaan is.' De oare deis bekeart in teloarsteld man him ta Wilders syn PVV.

Yn de fjouwer oanbelangjende gemeentehuzen is steld, dat frou Tijssen der mei akkoarte hie dat har *De Waadhoeke* in kop lytser makke wie. De hiele wierheid is in oarenien. Ik haw ek mei har praat: se hawwe har bépreat en se hat har skytskoarjend en mei tsjinsin by *De Waadhoeke-sûnder-De* dellein. Mar de list mei de 500 nammen lei al fêst en dêr koe frou Tijssen har 'no, fuort dan mar' ek nul en neat mear oan feroarje. Likegoed waard it 'Wjelsryp-akkoart' misbrûkt as rjochtfeardiging fan *De Waadhoeke-sûnder-De*.

De nije namme *Waadhoeke* is in optinksel fan de kommisje. De nammejouwing is manipulearre, de nammejouwing hat luzen.

Bertus Jans Postma,
Bitgummole (ek op Facebook, 21 febr. 2016)

Boppe: Henry Peter Rickmers (1919-2013)
 Ünner: 'Der Helgoländer', 1999

Helgoländer Ehrenbürger feierte seinen 80. Geburtstag

H. P. – ein echtes Insel-Urgestein

Helgolands Ehrenbürger Henry-Peter Rickmers, von allen nur H. P. genannt, konnte am 14. Dezember seinen 80. Geburtstag feiern.

H. P. ist echtes Helgoländer Urgestein mit Salzwasser im Blut, das im Sinne seiner Heimatinsel auf vielerlei Ebenen wirkte. Mit H. P. Rickmers ist die Helgoländer Nachkriegsgeschichte aufs Engste verknüpft.

Recht freizügige Kindheit und Schulzeit

H. P. Rickmers erblickte am 14. Dezember 1919 auf Helgoland das Licht der Welt, hier verbrachte er seine, wie er sagt „recht freizügige“ Kindheit und Schulzeit. Als 16-Jähriger wechselte er auf die Deutsche Oberschule in Bad Segeberg. Nach seinem Abitur und einem halben Jahr Arbeitsdienst ging er zur Marine. Das Kriegsende erlebte er als Kommandant des Minensuchbootes „M 341“.

Nach dem Krieg fand seine Familie Aufnahme im Kreis Pinneberg. 1945 nahm er sein Studium der Rechtswissenschaften auf, das er im November 1948 mit Examen abschloss. Im Dezember 1948 wurde er in Abwesen-

heit – er war beim Oberlandesgericht Celle als Referendar tätig – von seinen Helgoländer Landsleuten zum Flüchtlingsbeauftragten gewählt, 1949 zum Vorsitzenden des Clubs Hallunner Moats in Tress. Im August 1950 begann er als Referendar beim Kreis Pinneberg und leitete dort ab 1. November 1950 das Helgolandbüro.

Im April 1951 wurde er zum Vertrauensmann der Helgoländer gewählt, ein Jahr später zu ihrem Beauftragten. Nach der Freigabe der Insel am 1. März 1952 dauerte es noch einige Jahre bis zum Aufbau einer Gemeindevertretung, sie konstituierte sich im Mai 1956. Im Dezember 1956 wurde H. P. Rickmers zum ersten Bürgermeister nach dem Krieg gewählt. Dieses Amt behielt er ohne Unterbrechung bis zu seinem Ruhestand im Dezember 1980 inne. Sein Ausscheiden aus dem Bürgermeisteramt bedeutete für H. P. nicht der Abschied aus dem politischen Leben. Bis 1985 wirkte er als CDU-Kreistagsabgeordneter. Neben der Freiherr-vom-Stein-Medaille und dem Bundesverdienstkreuz kann H. P. Rickmers auf eine weitere besondere Auszeichnung zurückblicken. Am 1. März 1985 wurden ihm und dem Bürgervorsteher a. D. Peter H. Botter die Ehrenbürgerschaft Helgolands verliehen.

H. P. ist seit 1951 verheiratet mit

Foto: Tadday

Erni. Während seine Tochter Kirste Rickmers-Liebau sich für das literarische Erbe ihres verstorbenen Onkels James Krüss einsetzt, führt sein Sohn Detlef mit seiner Frau das Hotel Insulaner fort und ist politisch tätig.

H. P. sorgte dafür, dass seine Heimatinsel weit über ihre Grenzen bekannt wurde, dafür setzte er sich auch bei seinen zahlreichen Buchveröffentlichungen ein, darunter „Helgoland ruft“ und „Helgoland-Schicksal einer Heimat“ sowie „Helgoland –

eine Insel auf dem Weg nach Europa“.

H. P. Rickmers ist auch stets ein geselliger Mensch, so gehört die Mitgliedschaft zu diversen Vereinen und Verbänden für ihn einfach dazu.

Immer noch ist der Alt-Bürgermeister Gefragter und Gesprächspartner, wenn es um die Belange Helgolands geht.

Auch die Helgoländer-Redaktion sagt H. P. herzlichst „Sinhait, Glick en Seägen!“

Deät Lun fan Djüster, Dollung en Mooin!

Goaitzen Bosma*

Eat oer Hilgelân, de ‘passerpunt’ fan de Fryske lannen ...

Al wer hiel wat jierren lyn hawwe de frou en ik op Hilgelân west en dêr goekunde opdien. Sa hawwe wy dêr ferskate fakânsjes trochbrocht, ek meidien oan it Friesen-Droapen iip Lunn ('Friesentreffen') yn 1998 en korrespondinsje fan de dêr makke freonen bewarre. It hillige eilân leit as in passerpunt tusken de oare Fryske lannen en is dus by útstek gaadlik as moetingplak fan Friezen, wêr dan ek wei. Om de sirkel rûn te meitsjen ...

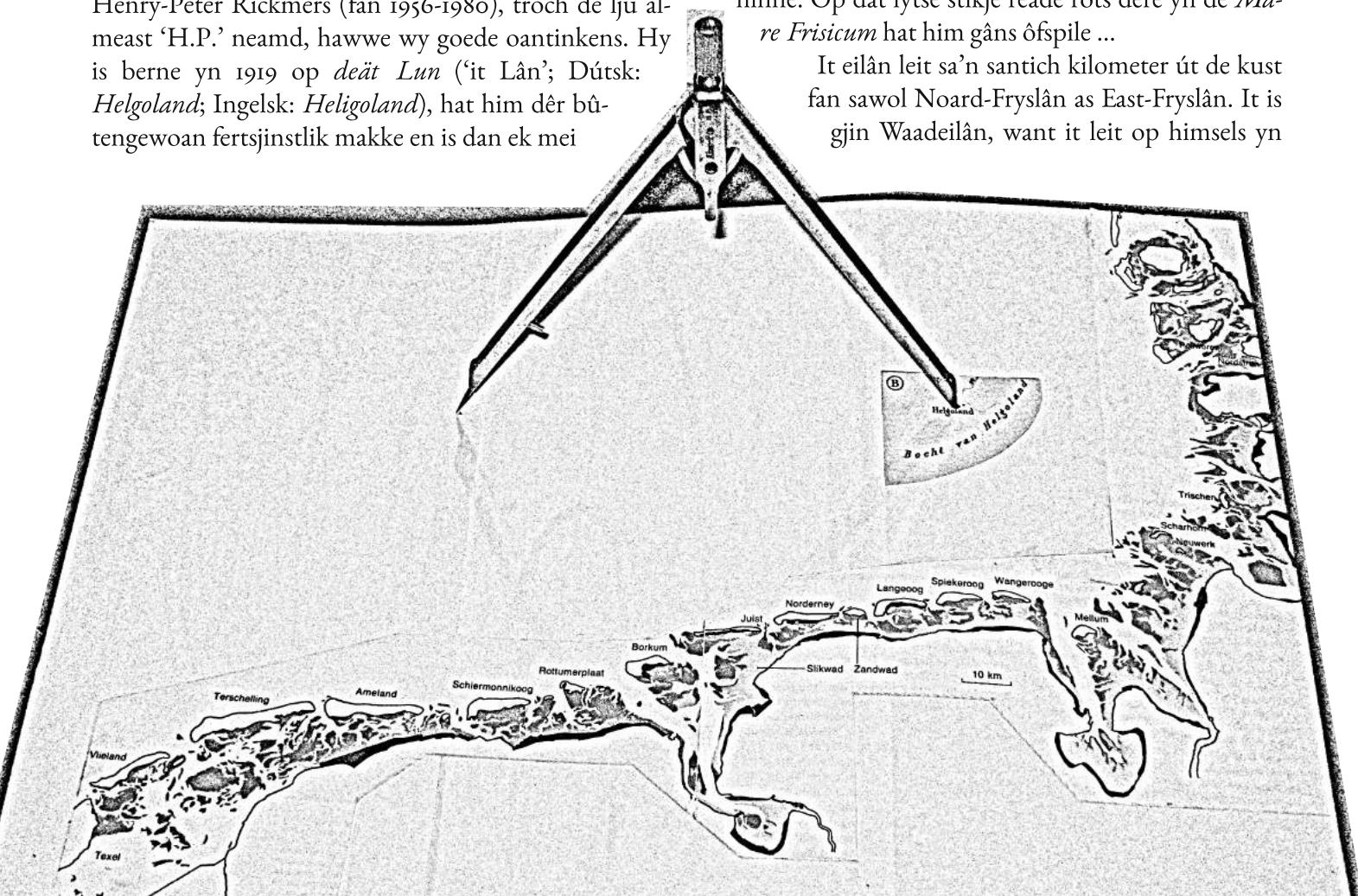
Benammen oan de earste nei-oarlochske boargemaster Henry-Peter Rickmers (fan 1956-1980), troch de lju almeast 'H.P.' neamd, hawwe wy goede oantinkens. Hy is berne yn 1919 op *deät Lun* ('it Lân'; Dútsk: *Helgoland*; Ingelsk: *Heligoland*), hat him dêr bûtengewoan fertsjinstlik makke en is dan ek mei

rjocht ta eareboarger beneamd. En ek Ferdinand Singer hat mei ús yn 'deät Halunder Friisk', it Noard-Frysk fan it eilân, mei ús briefke (sjoch in briefke op side 6).

Wat oer it ferline ('djüster'), it hjoed ('dollung') en de takomst ('mooin')

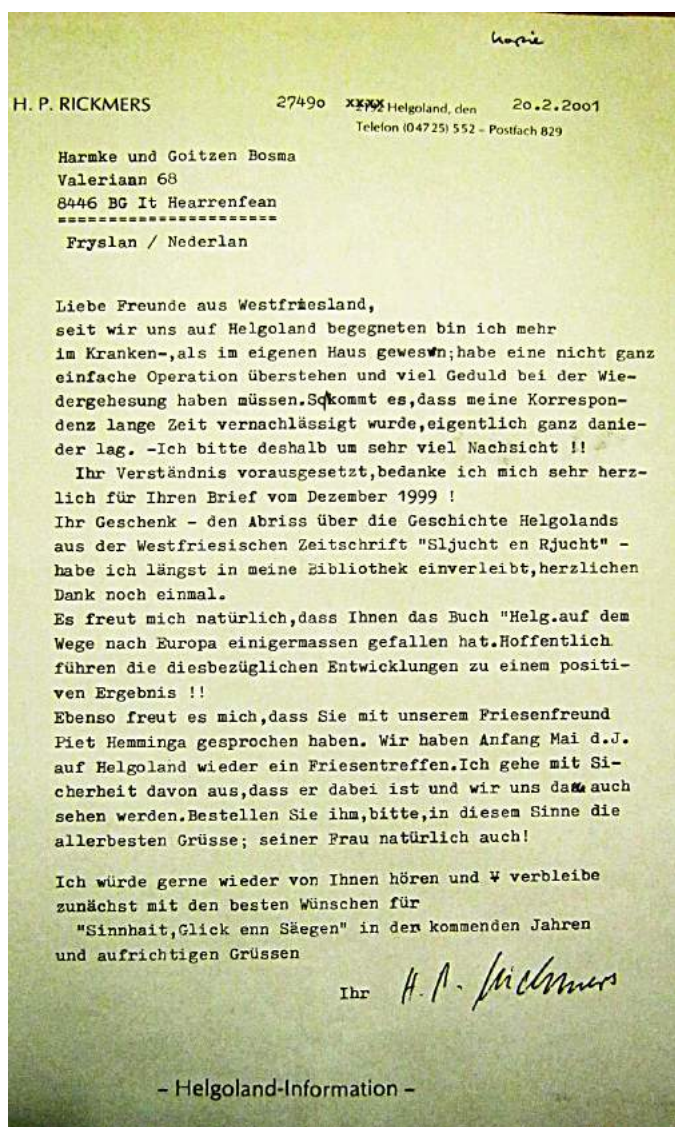
Men seit wol ris, as men wat oer *moarn* witte wol, dan moat men *hjoed* mei *juster* oan 'e slach. En sa is it, want eltse dei hat in ferline, mar ek in ferfolch. Sa hat Hilgelân syn part wol hân troch de skiednis hinne. Op dat lytse stikje reade rots dêre yn de *Mare Frisicum* hat him gâns ôfspile ...

It eilân leit sa'n santich kilometer út de kust fan sawol Noard-Fryslân as East-Fryslân. It is gjin Waadeilân, want it leit op himsels yn

de *Helgolânske Bocht* yn iepen see! Mar it hat sels wol wer in lyts waadsje om him hinne. Mei it opgeand en ôfgeand tij, troch ebbe en floed, komt it wetter op en streamt it wer fuort.

Hilgelân bestiet út twa eilantsjes. It gruts-te, sis mar it haadeilân, wurdt ek wol *deät Lun* neamd, mei in heech part (*deät Bopperlun*) en in leech part (*deät Deelerlun*). En sa'n 400 meter eastlik leit it eilantsje *Düne*. Eartiids hawwe dy beide oaninoar fêst sitten, mar yn de tiid dat Hilgelân by De-nemark hearde, is dêr yn 'e midden rôfbou plige. Dat stik siet fol mei kalkgrûn en dat waard ôfgroeven en mei skipfollen nei Dene-mark brocht. Wat der oerbleau, waard troch de see fuortslin! Sadwaande binne der twa stikjes oer en oare buorlju hawwe dy net.

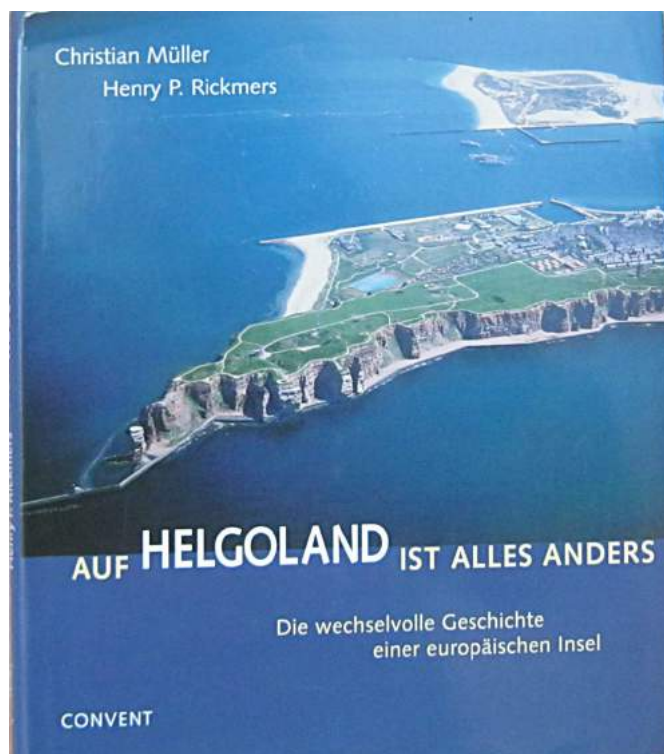

De 'Halunners' wiene in grutsk folk, mei in hiel eigen kultuer en taal. Se hearre by de Fryske taalfamylje. En de see wie harren troch de tiden hinne in boarne fan it libben: '*Bliuw hiir, Gung wech, Keem weer, Bliuw stun, Keem mi ni nai, Du mi diin hun!*'.

Ferlike mei oare Noard-Fryske tongslaggen is it Halunner net sa dreech om te lêzen en te ferstean. Op it Noard-Fryske fêstelân is dat allegearre wat lestiger. Mar as men wier nijsgjirrich is, dan komt men dêr ek in hiel ein.

Troch de iuwen hinne hat Hilgelân in stikje boartersguod west fan wylde Wytsings ('Noarmannen'), fan seerôvers (tink bygelyks oan de East-Fries Klaus Störtebeker dy't dêr ek syn útfalsbasis hie), fan Denen, fan Ingelsen en op it lêst fan de Dútsers! De Denen wiene de earste 'plôkers'. Kening Christiaan hie twa doelen: it eilân strategysk brûke om macht út te oefnen yn dat part fan de Noardsee en om der kalk wei te heljen.

Yn 1807 hawwe de Ingelsen harren de rots ôfhandich makke en dêr oant 1890 de skepter swaaie kinnen. Ûnderwilens hiene de Dútsers snoade (oarlocks)plan-nen makke om yn Jeropa in gruttere rol spylje te kin-nen. Sy hawwe it – út harren eachweid wei besjoen – goed oanpakt, want hja koene in oerienkomst slute mei Grut-Brittannië (en Ierlân) om Sansibar (sûnt 1964 yn

Omslach boek fan Chr. Müller & H.P. Rickmers
'Auf Helgoland ist alles anders. Die wechsel-folle Geschichte ...'

Tanzania) te ‘ferruiljen’ tsjin Hilgelân. De Ingelsen hearsken dêr yn de omkriten en hiene grutte plannen om harren besittings yn it al aardich kolonisearre Afrika út te wreidzjen. En swierrichheden mei de Ingelsen koene de Dútsers harren dêr winliken net fer-oarloovje! Yn de praktyk hie Sansibar lykwols nea as in Dútske koloanje funksjonearre en wie it oant 1890 in frij sultanaat; dêrnei is it daliks in Britsk protektoraat wurden.

Net folle letter is op Hilgelân al begûn mei tariedings om der in marinehaven fan te meitsjen. Keizer Wilhelm II wie dêr tige by belutsen (hy hat nei de Earste Wrâldoarloch noch jierren yn it Nederlânske Doarn wenne). Dat waard by de oanset nei de Twadde Wrâldoarloch noch slimmer. Hilgelân waard sa’n bytsje omboud ta in haven foar ûnderseeboaten. En op it eilân sels kamen allegearre ûndergrûnske gongen (dy binne hjoed-de-dei foar in part noch te besykjen) en bunkers mei kanonnen. Soks joech gâns drokte op in eilân!

Op 18 april 1945 fierden sa’n 1000 fleantugen fan de Royal Air Force in ferneatigjend bombardemint út, wêrby’t likernôch 7000 bommen ôfwurpen waarden en wêrtroch’t it eilân ûnbewenber waard en de befolking evakuearre wurde moast. De Royal Air Force brûkte it eilân fierdersoan foar sjit oefenings.

Nei de Dútske kapitulaasje yn 1945, moasten de Hilgelanners harren bertegrûn ferlitte en sy kamen telâne op it fêstelân, bygelyks yn Hamboarch en omkriten en op plakken yn Noard-Fryslân. Hilgelân wie no oerlevere oan de Ingelsen en yn 1947 hat de saneamde ‘BIG BANG’ pleats fûn! Doe bloezen de Britten de bunkers en oare militêre foarsjennings mei leafst 6700 ton eksplosiven op. Alles en dan ek letterlik alles fan foar de oarloch is troch harren fuortfage!

Mar oan de fêste wâl hiene de eardere bewenners langst nei harren heitelân en guon spanden har der tige foar yn om sa gau mooglik werom te kinnen nei har eilân en harren dêr wer nei wenjen te setten! Yn 1952 wie it safier en waard Helgolân wer frij jûn. En nei in earste ynspeksjebesite fan in hantsjefol trochsetters, de ‘diehards’, is dêr in plan opsteld, om te kommen ta nije bebouwing en it krijen fan fasilititeiten om soks realisearje te kinnen.

It krewearjen fan Henry P. Rickmers

Ien fan de wichtichste persoanen dy’t him dêr sterk foar makke hat, wie Henry P. Rickmers.

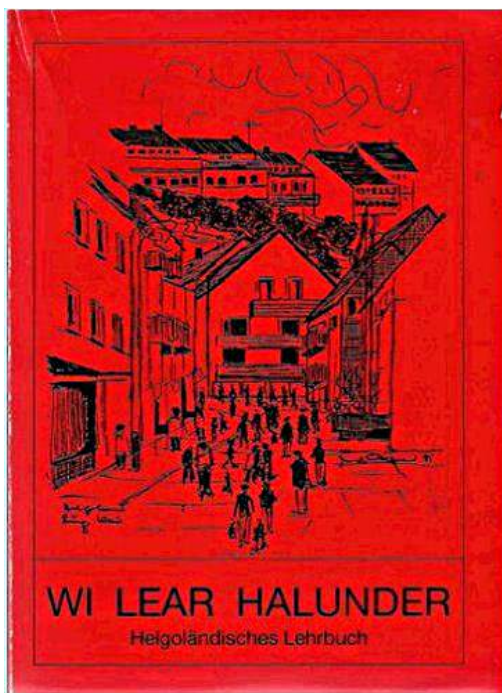
In man mei in grut hert en in minskefreon en boppe-al in ‘Hallunner Moat’ (hy wie bgl. foarsiter fan der feriening ‘Hallunner Moats’). Hilgelân liek wol in

Goaitzen Bosma stiet yn 'e midden.

moanneflakte mei kraters, ien grutte sânbak sa kin men wol sizze. Henry P. Rickmers (allinnich *HP* [!]) foar it folkje dêre) hat him as ambassadeur ûntwikkele en wie fan 1956 oant 1980 sûnder ûnderbrekking in poerbêste boargemaster.

De frou en ik hiene al in pear kear op Hilgelân west en hawwe in kear as wat it *Friesen Droapen* meimakke, in wiere belibbenis sa kin ik jimme sizze. Iksels bin tige nijsgjirrich nei alles wat mar mei ‘it Fryske’ te krijen hat, ús besite hie dus winliken wat wei fan ‘kultuer-fretterij’! De Friezen kamen út alle úthoeken allegearre nei dat stikje grûn dêr midden yn de see, better koene wy it net treffe. Fan it iene komt it oare en wy rekken yn peartear mei *Henry P. Rickmers* en in freon fan sines, *Ferdinand Singer*! Hja wiene noch fan de generaasje, dy’t – as it heal koe – it Halunder Frysk praten en ek op skrift brûkten. Troch harren krigen wy noch mear kunde op Hilgelân. En dan begjint it bloed te brûzjen, komme der briefwikselings oer en wer; wy yn ús Frysk

Omslach boekje 'Wi lear Halunder'

en sy yn harres.

It eilân hat sa stadichoan syn hege status út it ferline ferlern. Ein 18de iuw wie it al in baaiplak mei oansjen (ornaris foar de hegere maatskiplike klasse). Hjoed-de-dei is de populaasje fan badgasten danich feroare en kin der 'tax-free' winkels wurde (benammen sigaretten, parfum en alkohoolyske dranken).

Henry sei doetiids al dat der in protte minsken fan omfierrens op it eilân kamen te wenjen. Hja praten en prate allinnich mar Dútsk en dat docht tige ôfbrek oan it ynstânhâlden fan it *Halunder Freesk*. Sadwaande wurdt de eigen taal spitigernôch net langer trochjûn oan de bern en kin men omdôch sykje om 'wolle jo dat efkes trochjaan?'

Yn gearwurking mei it *Nordfriisk Instituut* yn Bräist/Bredstedt, hawwe Mina Borchert en Ritva en Nils Århammer it boekwurkje *Wi lear Halunder* (*Helgoländisches Lehrbuch*) útjûn (mei twa cd's). Dêr wurdt op 'e skoalle mei wurke en boppedat wurdt ek de âldere generaasje dy't de taal noch praat, dêrby behelle.

Yn de foarste wike fan juny 2016 sil it op Hilgelân wer wêze mei it 'FRIESEN-DROAPEN' (2/3-5 juny). Ienris yn de trije jier jout de *Fryske Rie* dy kâns. It is de muoite wurdich en nijsgjirrich en eltsenien dy't it meimakket, docht dêr yn wêzen ek 'emosjonele boadskippen'; sûnder bagaazje komt men yn alle gefallen net thús! (klik ek ris op: www.fryskerie.nl). Ik wie fan doel en gean der wer ris hinne. En bring dêrfan faaks ferslach

út yn in kommend nûmer fan *Nij Frisia*.

Om myn ferhaal ôf te sluten, helje ik it biedwurd fan Henry P. Rickmers oan: **Sinhait, Glick en Seägen!** Dat is ek myn winsk ...

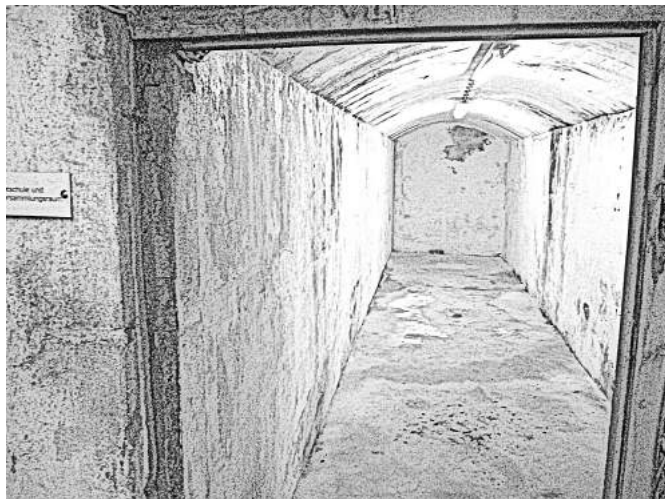
**Goaitzen Bosma (1951) wennet op It Hearrenfean en hat yn syn jonge jierren yn 'e hannel sitten, letter te Akkrum yn it bedriuwslibben wurke en dêrnei yn 'e psychiatry. Hy hat yn syn jonge jierren in hannelsstaaasje dien yn Dútslân en dêr gâns kontakten en kunde oan oerholden. Syn grutte belangstelling foar de skiednis hat er dêr ek opdien. Alles wat mei 'it Fryske' te krijen hat, hâldt him yn 'e besnijing en dêrom is er belutsen by de stifting 'Friese Huizen van de Duitse Orde, Nes, Schoten en Luinjeberd'. Hy hat û.o. kursussen folge foar kultuerskiednis, Âld Skrift, it bouwen fan muzykynstruminten (vgl. de Noardske Balke), tekenjen en skilderjen.*

18. April 1945

De dei fan it ferneatigjende bombardemint troch de Ingelsen

*Boppe: ûndergrûnske gongen en bunkers;
midden: de westkust fan Hilgelân mei lofts de stiennen pylder Lange Anna;
ûnder: Goaitzen Bosma sjocht de sinne op Hilgelân ûnder gear.*

Ynlieding op de laudatio foar Bertus Jans Postma: lofprizing fan syn krewearjen foar Frysktalige toponimen (20 nov. 2015, It Hearrenfean)

Sytze T. Hiemstra,
skriuwer FFU

Risnabele Postma en eale frou Postma,

Ik bin der wiis mei dat Jimme hjir beide binne. Dat hat lykwols net allinnich te krijen mei jimme reis-swierrichheden. Dy binne aardich goed oplost. Mei tank oan Sjoerd Groenhof. It hat ek net sasear te krijen mei jins âldens, al sille Jo, Bertus, it mei it bertejier 1929 grif noch winne fan in oare Jongfries hjirre, want Gerben Abma is fan 1932. It jongste is der sadwaande al wat ôf, mar yn de geast binne Jo altiten in echte Jongfries bleaun.

Jo binne, Bertus, ek ien fan de libbenen hjir oan- en omsittend, dy't Douwe Kalma noch persoanlik moete hat. En Kalma hat yn 1938 net foar neat skreaun 'Wy roppe de libbenen'. En yn 1948 'Ken jim Frysk! Jo wiene doe noch gjin studint te Utert. Mar Jo wiene der al by doe't Kalma op 23 april 1952 dêr yn it Redbad-fermidden in lêzing hold mei de titel 'Hoe komme wy der?' It andert is Jo net bybleaun, mar ik kin my der sels wol wat by tebinnenbringe. Grif dóé troch syn sjeny ynspirearre, hawwe Jo letter de pinne opnommen. Om fan jo striidberens foar de Frysk saak te tsjûgjen yn *Lyts Frisia*, it striidskrift fan de Jongfriezen.

Jo earste beide bydragen yn dat blêd steane yn it okt.-des.-nûmer fan 1986. Ien fan beide artikels late al fuort ta in oanfarring. Ien bydrage wie yn 'e earste opslach ornearre foar de *Strikel* en jo woene oer de tillefoan it redaksjelid Baukje Wytsma efkes te wurd. It kontakt moat likernôch sa ferrûn wêze: 'Binne jo Baukje Wytsma? – 'Nee, de dochter' – 'Is jim mem ek thús?' – 'Nee' – 'Hoe let komt se thús?' – 'Rond tien uur' (!). Oer dat lêste hawwe jo doe grif in tapaslike opmerking makke, want it levere noch spul op. Baukje beklage har der letter by Teake Hoekema oer – doe ek samler fan *Lyts Frisia* –, oan wa't se besibbe wie. Wolkom yn de Fryske Beweging, soe men sa sizze kinne ...

Jo namme stie as samler neamd tusken Teake Hoekema en Gerben N. Visser. Net de minsten fan de Jongfriezen. It wie in pear jier letter, dat Teake by in moeting op de Fryske Akademy tsjin my sei: do moatst *Lyts Frisia* winliken lêze, want wy hawwe no ien, dy klapt deryn. Syn namme is Bertus Jans Postma. Dat spriek my o sa oan, it is dus fuort oangien en in pear

letter waard ik 'gewoan' lid. Ik soe Bertus foar gjin goud wer misse wolle! In man dy't op alle fronten thús wie. Taalfronten dan! Of noch better: *Fryske taalfronten* ...

Bertus wie in tûke tinker en in snedich sprekker en skriuwer, dat koe ik al gau merkbitte. Douwe Kalma soe dêr wol tsjin my oer sein hawwe kinne: 'Goed dat jo yn 'e talis wiene en ealgje dát!' Kalma wie ommers in man fan kultuer-Frysk. Fan Frysk op heech nivo. Op it alderheechste nivo. No dan ...!

It fernuvere my dan ek neat dat jo promovearre wiene op in proefskrift oer it 'ljocht' en hoe't dat him brekt en ferspraat. Jo tochten sels dat Jo dy dissertaasje yn it ljocht jûn hiene yn 1949, mar dat liek my wat te ier: in broekje fan 20? Alhoewol, Kalma wie der mei syn 'Fryslân en de wrâld' ek al sa gau by. 1959 liek my dus in wierskynliker jiertal en it 'WrâldWide Web' joech my gelyk. Wêr gong dat ferljochte proefskrift dan wol net oer? Ik sil de Ingelsktalige titel efkes foar jimme oplêze, oars ferslach ik deryn: 'On the theory of refraction and scattering of light in artificially anisotropic media'. Sa, no witte jimme it allegearre moai krekt ... En oars freegje jimme Bertus anst mar efkes om klearigens en ferheldering. Dan giet it ljocht jimme foargood op ...

Yn alle gefallen lieten Jo jins eigen ljocht ek skine yn *Lyts Frisia*. En dat gong ornaris streekrjocht ien kant op: it rjochtmjittige plak dat it Frysk takomt yn ús maatskippij. Dat liek ommers jitte altiten nei fleanen. Dêr moast fûl foar fochten wurde. Pieter de Groot sei hjoed yn syn 'Dwers' oer ús 'Iuwfeest': '[Wy] binne op 't heden jonge stikelders en stokelders brek. Wol it Frysk oerlibje, dan is fan sokken krekt no ferlet' (LC, 20 nov. 2015, 'Freed', s. 8). Sokken as Bertus Jans Postma, sa tocht ik dêr daliks by ... Kalma wie dêr jins ljochtbeaken en jins learmaster by. Gjinn ljochtbrekking of ôfwiking te sjen, mar rjocht op jins doel ôf. Al stikeljend en stokeljend! Oant hjoed-de-dei. O, wat spriek my dat oan! En oan jo rjochterhân fansels jins oare helte, dy't Jo alle romte joech. Wat is in man ek sûnder syn frou, DE frou? Troch jins kostber sydsulver kin men soks folhâlde, is 't net sa?

No tinke jo fêst, wat wól dy Sytse no krekt. My en de frou efkes in fear yn de broek stekke? Grif, mar jûn benammen omdat Jo ek ien en oar foar it ûnderwiis, it *Frysktalich* ûnderwiis, betsjut hawwe en noch betsjutte. En dan set ik fuortdaliks efkes de pet op fan skriuwer fan de FFU, de *Feriening Frysk ûnderwiis*, dy't jo ek finansjeel mei stypje. En dan soe ik foar Jo likernôch in ferhaal hâlde kinne lykas Tom Dykstra dat as foarsitter krekt dien hat om Cor Jousma eare takomme te lit-

Ús eigen Taal (21)

De Fryske Rie en de trije Fryslannen (I)*

Ynlieding

Yn 2008 haw ik yn *Swingel* (nû. 22), in blêd fan de *Ried fan de Fryske Beweging*, in artikel skreaun oer it wurk fan de Fryske Rie. Wy binne no acht jier fierder en dan wurdt it tiid dat ik de ynformaasje wer by de tiid bring, mar no yn ús eigen blêd *Nij Frisia*. Dat jout my boppedat gâns mear frijheid en romte. *Jongfriezen* hawwe altiten al in grutte belangstelling hân foar de Friezen dy't oan de oare kant fan de grins yn Dútslân wenje en it dreech hawwe om eigen taal en wêzen te hoedzjen en noedzjen. Stipe fan ús Westerlauwerske kant, yn hokfoar foarm ek, is sadwaande fan grut belang. Yn dat ramt jou ik dus hjir ek omtinken oan it wurk fan de *Fryske Rie* en de *Ynterfryske Rie*.¹

Sytze T.
Hiemstra

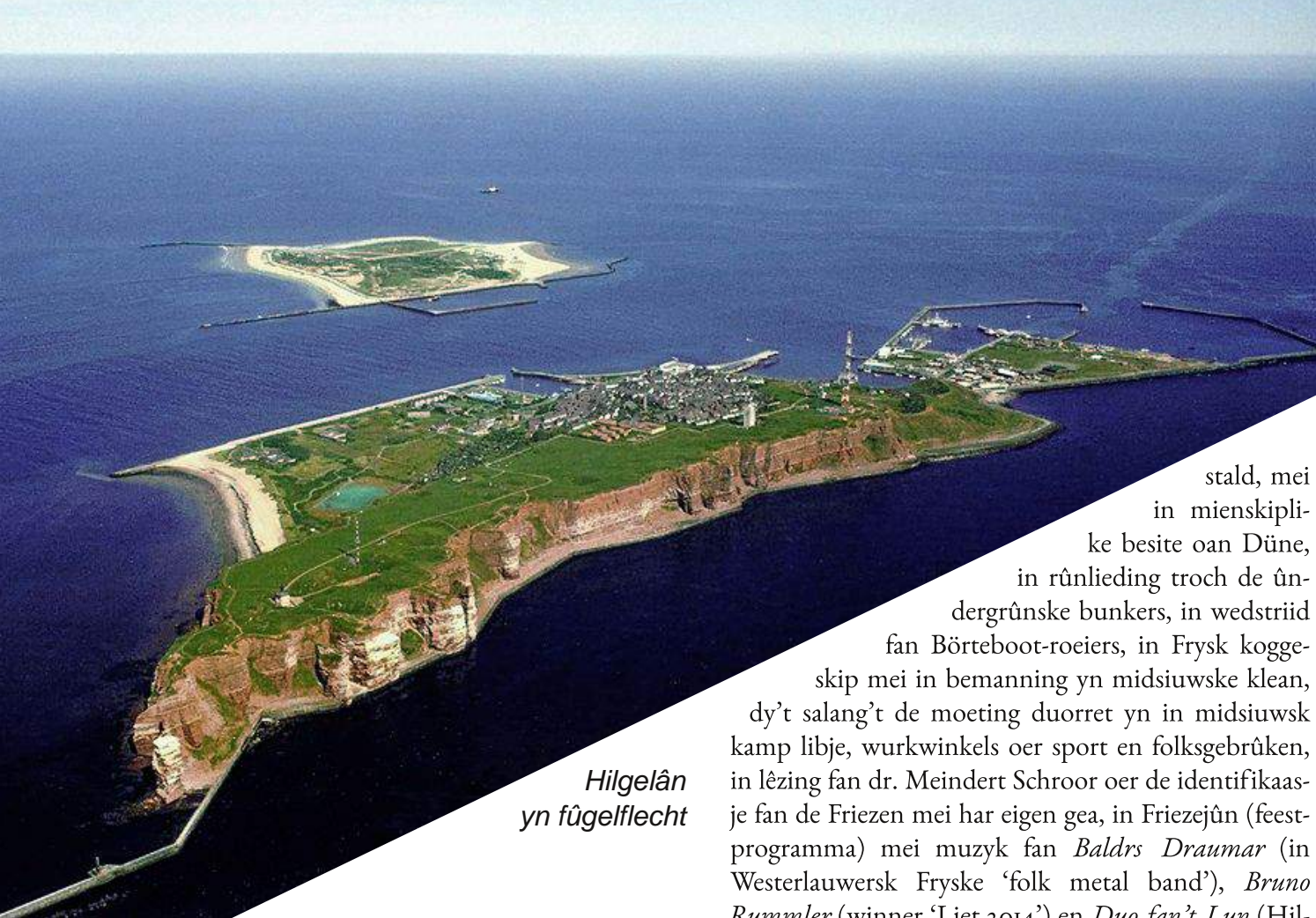
De *Fryske Rie* wurket al mear as fyftich jier gear mei syn beide susterorganisaasjes yn Noard-Fryslân (*Frasche Râdj*) en East-Fryslân (*Fräiske Râid* of *Freeske Raad*) yn Dútslân. It is benammen in meinoar oparbeidzjen op kultureel mêd, mar ek in sosjaal-ekonomyske diskusje of in bewyske polityk wurdt net út 'e wei gien.² Dat oparbeidzjen hat op 11 septimber 1998 mei de oprjochting fan de *Interfriesischer Rat e.V.* ('Ynterfryske Rie') in nije grûnslach krigen. De *Ynterfryske Rie* hat in roaster fan meetings. De meetings wurde yn 'e regel jierren yn 't foar fêststeld. Sa hat de *Ynterfryske Rie* tradisjoneel trije typen reguliere aktiviteiten:

¹ Mei tank oan dr. mr. Roel Kaastra (*foarsitter* Fryske Rie) en Anton van der Ploeg (*skriuwer* Fryske Rie) foar harren oanfolgings en ferbetteringssuggestjes foar yn dit artikel.

² Sjoch ek ris op it webstek fan de *Fryske Rie* (www.fryskerie.nl). Dêr is ûnder it haadmenu (lofts) by 'Stifting Fryske Rie' it 'karbrief' en ek ien en oar oer it 'bestjoer' (bgl. kêst 8: 'beneaming') te finen. It bestjoer bestiet op syn minsten út fiif en op syn heechst út fyftjin persoanen, dy't – as it kin – foardroegen wurde troch de neifolgjende organisaasjes of harren rjochtsopfolgers: ien troch de organisearre lânbou; ien troch de Fryske frouljusorganisaasjes; ien troch de Fryske Akademy; ien troch de Feriening fan Fryske Gemeenten; ien út of foar de Fryske jongerein; ien út of foar it ûnderwiis yn Fryslân; ien út it Frysk tsjerklik fermidden; ien út it Fryske bedriuwslibben; ien út de sportwrâld; en wêrby't de oaren streekrjocht beneamd wurde troch it bestjoer fan de Fryske Rie.

It bestjoer fan de *Fryske Rie* bestie begjin 2016 út: dr. mr. Roel Kaastra (sûnt 2005, *foarsitter*, Deistich Bestjoer); Anton van der Ploeg (sûnt 2013, *skriuwer*, Deistich Bestjoer); Lolke Folkertsma (sûnt 2015, *skathâlder*, Deistich Bestjoer); dr. Sybren Dijk (sûnt 2007, foar de *Fryske Akademy*); Pytsje de Graaf (sûnt 2014, foar de *Feriening fan Fryske Gemeenten*: bestjoerdersmoetings); drs. Sytze T. Hiemstra (sûnt 2006, út of foar it *ûnderwiis* yn Fryslân); drs. Kerst Huisman (sûnt 2003, *media*, spesjale *mediaprojekten*); Jeltsje van der Mei (sûnt 2010, foar de Fryske *frouljusorganisaasjes*: frouljusmoetings); Sjoerd van der Schaar (sûnt 1997, foar de *organisearre lânbou*: boeremoetings en meetings 'jonge agrariërs'); Gelkje Schotanus (sûnt 2014, út it Fryske *bedriuwslibben*); foar it tsjerklik fermidden: Ridzerd Hooijenga; fakatuere: út of foar de Fryske

1. It *Ynterfrysk Kongres*. Dat fûn foar it earst yn 1925 plak en wurdt sûnt de fyftiger jierren ien kear yn 'e trije jier holden, ôf-

*Hilgelân
yn fûgelflecht*

wikseljend yn ien fan de trije Fryslannen. Yn 2015 hiene jo der fan 5 oant en mei 7 maaie by wêze kinnen op Söl (Sylt) yn Noard-Fryslân. Yn 2021 is ús Fryslân wer oan bar. Tige wolkom!

2. It *Friesen-droapen*. Dat wie oant 1998 bekend as 'Sternfahrt der Friesen'. It fynt plak op *Hilgelân* en is in moeting fan Friezen út binnen- en bûtenlân. Om de trije jier kinne jo derhinne en dogge dan inkelde dagen mei oan in kultureel festival mei artysten út alle Fryslannen. Dat barren fan Noard-, East- en Westerlauwerske Friezen (en dy fan Sealterlân en it Land Wursten) op *Hilgelân* (yn it Noard-Frysk: *Deät Lun* [= *It Lân*]) mei syn ûnder- en boppelân, wurdt holden foar in breed publyk.

De reis derhinne is al nijsgjirrich en it eilân sels is ryk oan taal ('Halunder Freesk'), skiednis ('hillich lân' fan de god *Forseti* of *Forsite*; yn in Fryske kontekst ek *Fosite* of *Fosete*, dat sadwaande komt it eilân op âlde kaarten wol foar as '*Fositeland*'), ûnderhearrigens oan Denen, Britten en Dútsers, marinebasis yn de Earste en Twadde Wrâldoarloch, rike natoer (briedplak foar seefûgels en pleisterplak foar tûzenen trekfûgels, in koloanje seehûnen op it eilantsje Düne, de lossteande rots 'Lange Anna', ensfh.). Yn 2016 giet it wer oan, fan 2/3 juny oant en mei 5 juny. Der is in moai programma gear-

stald, mei in mienskiplike besite oan Düne, in rûnlieding troch de ûndergrûnske bunkers, in wedstriid fan Börteboot-roeiërs, in Frysk koggeskip mei in bemanning yn midsiuwske klean, dy't salang't de moeting duorret yn in midsiuwsk kamp libje, wurkwinkels oer sport en folksgebrûken, in lêzing fan dr. Meindert Schroor oer de identifikaasje fan de Friezen mei har eigen gea, in Friezejûn (feestprogramma) mei muzyk fan *Baldrs Draumar* (in Westerlauwersk Fryske 'folk metal band'), *Bruno Rummler* (winner 'Liet 2014') en *Duo fan't Lun* (Hilgelân), in Platdútske teaterskets, in moadeshow yn midsiuwske klean. En op snein in ôfslutende tsjerke-tsjinst yn de Fryske talen mei dêrnei in optocht oer it eilân en demonstraasjes fan folksdûnsjen. Mar boppeal is *Hilgelân* it hillich stee om inoar as Friezen fan wjerskanten fan de steatsgrinzen te moetsjen en om kontakten te lizzen of te ûnderhâlden. Jo binne fan herten wolkom (sjoch ek ris op webstek: www.fryske-rie.nl).

3. Der wurde geregeld meetings organisearre foar de *berops- en maatskiplike* groepen dy't yn de Fryske Rie en Ynterfryske Rie fertsjintwurdige binne, ôfwikseljend yn de trije Fryslannen. Yn 2016 hat der fan 3-6 febr. in *boeremoeting* west yn ús Fryslân en wurdt der apart ek noch ien foar *jonge boeren* organisearre troch it Ljouwerter Nordwin College (middelber beropsûnderwiis). Yn 2016 is der in *bestjoerdersmoeting* yn East-Fryslân en yn 2018 wer yn Westerlauwersk Fryslân. Fan 21-24 sept. 2016 fynt de earstkommende *frouljusmoeting* fan benammen plattelânsfroulju yn ús Fryslân

jongerein.

Dielnimmer oan de Rie is: drs. Jetze Dijkstra fan Aduard, benammen foar *argyf wurk* en spesjale *projekten*. Sjoch foar de aktiviteiten fan it bestjoer ek ris op: www.fryske-rie.nl.

plak. Fierders besiket de Ynterfryske Rie ek moetingen te organisearjen foar *ûndernimmers* en by te dragen oan moetingen fan learkrêften, beukerskoalleliedsters (bgl. ‘Kindergärtnerinnen’) en studinten of oare jongelju (sjoch ek ris op webstek: www.fryskerie.nl).

Wat wol de Fryske Rie berikke en hoe?

De Fryske Rie hat as *wyt* (doel):

- it ûntwikkeljen fan de Fryske kultuer yn de brede betsjutting mei help fan ynternasjonale kontakten en troch it skeppen en ûntwikkeljen fan de middels dy’t sokke kontakten mooglik meitsje;
- oare Europeeske regio’s yn de kunde te bringen mei de Fryske kultuer en it meiwurkjen oan it presintearjen fan de kultuer fan oare Europeeske regio’s yn de eigen provinsje;
- it stimulearjen fan de kulturele posysje fan Fryslân yn Europa troch it befoarderjen fan Fryske kulturrele aktiviteiten yn oare Europeeske regio’s;
- it befoarderjen fan in better begryp en freonskip tusken minsken, groepen en folken;
- benammen it befoarderjen fan de kontakten tusken de trije Fryslannen.

It dielnimmen oan de aktiviteiten fan de *Fryske Rie* stiet foar eltsenien iepen.

Ein 2007 hat de *Fryske Rie* him oansletten by de *Ried fan de Fryske Beweging*. Men moat dy beide rieden lykwols net trochinoar helje, al krewearje se allebeide foar it Frysk, Fryslân en ynternasjonale kontakten mei oare minderheidstalen. De *Ried fan de Fryske Beweging* (RfdFB) is in *koepel fan organisaasjes*, de *Fryske Rie* (yn Westerlauwersk Fryslân) nê. De Fryske Rie en de Ried fan de Fryske Beweging hoopje fansels dat beide (stiftings) wat oaninoar hawwe sille en dat se inoar fersterkje.

Ynterfryske Rie

Al mear as 60 jier lyn waard op it sechste Grutfrysk kongres (‘Friesenkongreß’) op 28 augustus 1955 yn Au[w]erk (Aurich) it ferneamde *Frysk Manifest*³ oannommen.⁴ De sjoernalist en Frysk bewegjer Jan Tjittes *Piebenga* út ús Westerlauwersk Fryslân hat dêr in Dútsktalige rede holden dy’t grutte yndruk makke en nochal wat ynfloed hân hat op it tinken fan oare Fryske bewegers yn alle Fryslannen.⁵ Mei troch syn opfettings waard op 18 febrewaris 1956 yn it East-Fryske *Lear* (ek wol: *Lier* of *Leer*) de saneamde *Friesenrat* op ’en nij oprjochte.⁶ Dy ‘Rat’ hjit sûnt 11 septimber 1998 *Interfriesischer Rat e.V.* (Ynterfryske Rie).⁷ Dy *Ynterfryske Rie* hat op it stuit (2016) syn sintraal sekretariaat yn

³ It Frysk Manifest (1955) is yn in ramt set op in oar plak yn dizze jeft. It is letter troch drs. Sytze T. Hiemstra omstavere (14-02-2007) en ek op it ynternet oan te klikken. De Dútsktalige wjergader folget hjirûnder:

Das Friesische Manifest

Am Tage des sechsten gemeinsamen Treffens in neuerer Zeit stehen wir Friesen aus Nord-, Ost-, und Westfriesland, aus dem Saterland und dem Lande Wursten, aus dem Oldenburger Land und von Helgoland an der uns alle ehrwürdigen Stätte, am Upstalsboom, wo sich im Mittelalter die Abgesandten der sieben Seelande versammelten. Wir sind zusammengekommen, weil wir fühlen, daß wir zusammengehören, und weil die Kraft dieses Gefühls nach Ausdruck verlangt; diese Kraft, die lebendig geblieben ist über alle Wechselfälle der Geschichte und über alle einmal entstandenen Grenzen hinweg.

Gemeinsam ist uns das Volkstum, gemeinsam der Kampf gegen die Naturgewalt der Nordsee, gemeinsam vor allem das Bewußtsein unserer Freiheit von den Niederlanden bis nach Dänemark.

Die Zeit drängt nach größeren Zusammenschlüssen. Die drei Frieslande bejahen alle Bestrebungen, die zu einem geeinten Europa führen. Wir gehören freilich mehr als einem Staate an, fühlen uns aber über alles Trennende hinweg als Angehörige eines Stammes, gewohnt und gewillt, unserer Eigenart die Treue zu halten. Mit den Friesentagen, die im Jahre 1925 in Jever ihren Anfang nahmen, bekennen wir uns zur Besinnung auf die gemeinsamen Werte.

Wir bekennen uns zu einer Kultur, die in den Tiefen des Volkstums wurzelt. Gemeinsam wollen wir sie pflegen. Wir bitten alle verantwortlichen Stellen, die kulturelle Arbeit unserer friesischen Institute und Verbände recht zu erkennen und sie so zu fördern, daß ihre volle Entfaltung zum sichersten Deich gegen die gleichmachende Flut der Massen wird.

Wir bekennen uns zu unserer Muttersprache, sie sei friesisch oder plattdeutsch, die uns als wertvollstes Gut mitgegeben wurde und die wir pflegen wollen vor allem anderen. Elternhaus, Schule und Kirche sollen uns dabei helfen und alle staatlichen Stellen weisen wir darauf hin, und bitten sie, Größe und Wert dieser Aufgabe zu erkennen.

Wir bekennen uns zur gemeinsamen Arbeit. Der Friesenrat, den wir berufen, wird die Aufgabe haben, die Zusammenarbeit zu verstärken, Wissenschaft und Schrifttum und alles schöpferische Streben zu fördern und damit das ehrenvolle Ansehen Frieslands in der Welt zu mehren.

Angenommen auf dem 6. Friesenkongreß am 28. 8. 1955 in Aurich (Ostfriesland)

Taljochting: Thomas Steensen merkt yn syn nije útjefte fan *Geschichte Nordfrieslands von 1918 bis in die Gegenwart*, Teil 5 (Bräist/Bredstedt: Verlag Nordfriisk Instituut, 2006, s. 144) oer dat *Frysk Manifest* op: “Die Westfriesen und die nationale Nordfriesen hätten statt von einem “Stamm” lieber von einem “Volk” gesprochen. Als Kompromiss wurde dieser Begriff in der westfriesischen Fassung des Manifestes verwendet.”

⁴ Yn 2005 waard dat betocht by de *Opstalsbeam* te Au[w]erk/Aurich, it gearkomsteplak fan de midsiuwske Friezen.

⁵ Jan Piebenga syn rede ‘Wir Friesen!’, holden op it 6de Friesekongres (1955) te Aurich, is oan te klikken op it webstek fan de *Feriening Frysk Underwiis (FFU)*: www.fryskebeweging.nl/ffu/publikaasjes/advizen/IP-Wir_Friesen.pdf en op www.ffu-fri.eu en www.fryskerie.nl, rubryk ‘Publikaasjes’. Piebenga syn ûnferjitlike rede hat altiten in treflik útgongspunt west foar gâns petearen yn de Fryslannen.

⁶ Út in Dútsktalige taljochting: ‘Zur Gründung des Friesenrates traten die Vertreter der friesischen Lande am 18. Februar 1956 in Leer zusammen. In Ausführung der Beschlüsse des Friesenkongresses in Aurich am 28. August 1955 und des am Upstalsboom verkündeten Friesischen Manifestes beschlossen sie, einen Friesenrat zu bilden. Aufgabe des Friesenrates soll es sein, die Verbindungen zwischen den friesischen Landen und den Friesen in alle Welt auf allen Gebieten zu fördern und zu pflegen. Die Kraft friesischer Art, Geschichte und Sprache und des friesischen Volkstums soll dem friesischen Menschen dienen und helfen, in unserer Zeit sich selbst zu bewahren und dazu beitragen, die inneren Werte Europas zu festigen.’

⁷ Taljochting: ‘e.V’. betsjut ‘eingetragener Verein’; it is dus in offisjeel ynskreaune feriening. Oanklikke: www.interfriesischerrrat.de. Ynformaasje is te krijen by ús eigen sekretaris; e-post: fryskerie@gmail.com. Sjoch ek www.fryske-rie.nl.

⁸ It is in prachtich yllustrearre boek oer de skiednis fan de trije Fryslannen dat yn opdracht fan de *Interfriesische Rat* (*Ynterfryske Rie*) troch prof. dr. Thomas Steensen mei bydragen fan oaren (dr. Piet Hemminga en dr. Hajo van Lengen) yn it Dútsk publisearre is yn Bräist (Bredstedt) troch Verlag Nordfriisk Instituut (127 siden). De Fryske oersetting en de einredaksje wie it wurk fan drs. Sytze T. Hiemstra. Efteryn sit los opnommen in moaie topografyske kaart fan alle Fryslannen mei de ierdrykskundige nammen yn de eigen minderheidstaal fan ‘Grut-Fryslân’. Dy tige bysûndere kaart is makke troch de histoarikus drs. Kerst Huisman, dy’t ek bestjoerslid is fan de *Fryske Rie*.

Auerk (Aurich yn East-Fryslân/Ostfreesland). De trije regionale seksjes (de trije Fryske Rieden) binne:

- de ‘Seksje Noard’, yn *Naibel* (Niebüll; Nordfriislon/Nordfriesland yn Dútslân), foar Noard-Fryslân en

Jan Tjittes Piebenga (1910-1965)

Hilgelân;

- de ‘Seksje East’, yn Auwerk, foar East-Fryslân (Ostfreesland/Ostfriesland) en it Sealterlân (Seelterlound/Saterland yn Dútslân);

- de ‘Seksje West’, yn Ljouwert, foar de Nederlânske provinsje Fryslân (yn Dútslân ornaris *Westfriesland* neamd en by ús *Westerlauwersk Fryslân*). Alle jierren is der in miene gearkomste fan de *Ynterfryske Rie*, dêr’t fan *eltse* seksje op syn meast njoggen bestjoersleden oan dielnimme kinne. Twa fertsjintwurdigers fan elts fan trije seksjes komme sa’n trije kear jiers earne yn Dútslân byinoar om alle mienskiplike plannen en moetingen ta te rieden. De Ynterfryske Rie koördinearret it wurk fan de trije seksjes.

Noch wat eardere en takomstige aktiviteiten fan de Ynterfryske Rie

1. Begjin 2006, waarden op it Noard-Fryske waadeilân *Söl* (Dútsk: Sylt) de earste eksimplaren útrikt fan in bysûndere Dútske postsegel, û.o. oan de minister-presidinten fan Niedersachsen en fan Schleswig-Holstein en oan dr. Roel Kaastra LLM, as ‘liaison’ foar ús doe-tiid-ske kommissaris fan de Keninginne. Op de segel stiet boppe in weagjende Noardsee – it natuerelemint dat alle Friezen ferbynt – yn trije talen: *Fräiske Räid*, *Frasche Rädj* en *Fryske Rie*. De postsegel krige in wearde fan 90 sinten, it yn dy tiid Dútske taryf foar poststikken oant 50 gram. Oerdwers is te lêzen: **50 Jahre Friesenrat**. In moai gebeart fan belangstelling foar it ferbinende wurk fan de Fryske Rieden.

2. Yn 2006 ferskynde it Dútsktalige boek *Die Frieslanden*, dat mei help fan prof. dr. *Thomas Steensen* yn opdracht fan de *Ynterfryske Rie* útjûn waard troch it *Nordfriisk Instituut* (Bräist/FBredsted, NF). Twa jier letter, op 15 desimber 2008, ferskynde yn opdracht fan de *Fryske Rie* in Frysktalige oersetting ûnder de titel *De Fryslannen* by de Afûk (Ljouwert; 128 siden). It boek jout in koart en prachtich yllustrearre oersjoch fan de Fryske skiednis, taal en kultuer yn Westerlauwersk Fryslân, East- en Noard-Fryslân, mar it is no spitigernôch útferkocht yn de reguliere boekhandel.⁸

3. De *Ynterfryske Rie* hat sûnt 25 april 2009 offisjeel syn 'eigen' ynter-Fryske flagge, dy't almeast hyst en úthongen wurdt op de plakken dêr't Friezemoetings organisearre wurde. Net eltsenien achte yndertiid de flagge goed slagge. Der lizze dan ek noch oare ûntwerpen fan yndividuele persoanen en organisaasjes. In ûntwerp fan in neffens guon 'Skandinavyske' of 'Deenskeftige' flagge waard yn de seksje Noard-Fryslân en dêrtroch ek yn East-Fryslân ôfwjisd. Faaks komt der nochris in tiid dat Fryske en Dútske oerheden mien-skiplik en offisjeel in ynterFryske flagge fêststelle wolle, dus ien mei in hege status. Dan krije ûntwerpen fan oaren mooglik in twadde kâns.

4. Yn 2013 organisearre de *Fryske Rie* fan 24 sept.-3 okt. in busreis nei Rome, dy't foar alle Friezen út binnen- en bûtenlân iepenstie. Pastoar en bestjoerslid Jan Romkes van der Wal hie de rûte al earder bereizge, hiel wat foarwurk dien en ek op Facebook al gâns ynformaasje oanlevere. Der wie spitigernôch in (te) lytse belangstelling fan de kant fan de Noard- en East-Friezen (trije minsken), want it wie in tige nijsgjirrige en goed organisearre reis (30 dielnimmers) mei as eindoel de *Friezetsjerke* yn Rome. ûnderweis waarden der plakken oandien dy't fan belang wiene en binne foar it folk fan de Friezen, benammen foar har religieuze of politike skiednis.

Op 16 aug. 2013 wie der in tariedingsgearthomste yn de *Dom fan Almenum* (Sint-Michaëlsjerke). Op de reis sels waarden foar Friezen wichtige stêden oandien lykas Ljouwert, Werden, Keulen, Worms, Bazel, Luzern, Flüeli, Meiringen, Pavia, Rome (mei û.o. op 29

Dútske postsegels: 50 jier
Fryske Rie

De Fryslannen (2008)

Boppe: Flagge Ynterfryske Rie; midden: Klaas Bruinsma (lofts) en Oebele Vries (rjochts) by it grêf fan Liudger yn Werden; ûnder: Gretchen Grosser by de muorre fan 'âlde Friezen' yn de Friezetsjerke te Rome

sept., Sint-Migylssnein, in bysûndere tsjerketsjinst yn de Friezetsjerke, dy't yn Nederlân ek op de telefyzje útstjoerd is, en noch in aparte ûntfangst oan de ein fan de middei), Frankfurt en Xanten. Nei de reis is noch in treflik en kleurich yllustrearre ferslachboek ('Frisia-Roma MMXIII') produsearre, dat oanbean is op in reunygearkomste op 24 jannewaris 2014 te Harns. Gâns dielnimmers hawwe ûnderweis tige aktyf yn en kreatyf west mei it leverjen fan bydragen yn de foarm fan foardrachten, teksten of rymstikken. De reis hat sa goed foldien en bydroegen ta de ûnderlinge ferbûnens dat foar 't neist yn 2017 in reis nei East- en Noard-Fryslân holden wurde sil.

5. Yn 2015 binne de Hollânsktalige 'statuten' fan de Stifting Fryske Rie út 1981 oerset yn it Frysk en oanpast oan nije ûntjouwings.⁹ Yn de gearkomste fan 1 oktober 2015 is it nije karbrief te Dokkum fêststeld, wylst de notariële akte passearre is troch notaris mr. Anna de Vries op 26 oktober 2015.

6. Yn 2014 kaam der by de *Fryske Rie* in fersyk yn fan Arno Ulrichs (seksje East) om nei te gean oft der ek in Frysktalich struibrief komme koe oer de *Fryske frijheid* en de *Opstalsbeam* (yn East-Fryslân). Der wiene al sokke folders yn it Hollânsk, it Heech- en Leechdútsk útjûn troch de *Ostfriesische Landschaft* te Aurich ('Au[w]erk'). En der lei al in Fryske oersetting fan dr. Oebele Vries. Mei in dofkje provinsjaal subsydje koe it oangean. Drs. Sytze T. Hiemstra hat de einredaksje fersoarge en yn maaie 2015 waard it printe (twa siden). Sadwaande koe dr. mr. Roel Kaastra, foarsitter fan de Fryske Rie, dêr op 26 maaie (tiisdei, de 'tredde Pinksterdei') foar it yn 1833 oprjochte piramidefoarmich *Opstalsbeam*-monumint op 'e midsiuwske grêfhichte te Rahe (by Aurich) oer op 'e tekst en oan de betinkers fan de Fryske frijheid dêre ús eigen Frysktalich, mearkleurich optearstruibrief presintearje (sjoch s. 20). It lokkige tafal woe dat drs. Kerst Huisman (ek bestjoerslid fan de Fryske Rie) útnûge wie om by de *Opstalsbeam* te sprekken oer 'Ferien om de Opstalsbeam hinne' en dêr in treflik ferhaal holden hat (sjoch ek *Nij Frisia*, nû. 3, sept. 2015, s. 6-9).

Lokkich wiene der ek Friezen út ús Fryslân om de beide mannen beharkje te kinne, mar dat hiene fansels fiif kear safolle wêze moatten. Alle lêzers fan *Nij Frisia* binne tenei dus fan herten wolkom. Dat soe Arno Ul-

9. It konsept wie fan foarsitter dr. mr. Roel Kaastra mei taalkundige bydragen (oersettings, korreksjes) fan bestjoerslid drs. Sytze T. Hiemstra.

richs, de East-Fryske organisator (en bestjoerslid fan de *Seksje East*), deugd dwaan en tagelyk is it in earbetoan oan Douwe Kalma en oare *Jongfriezen*, dy't ek oer de grinzen hinne sjen koene en kinne. Oan de oare kant fan de ûnnatuerlike (steats)grins mei Dútslân wenje ommers ek Friezen dy't harren frijheid leavje: 'Fryslân en de wrâld dus'.

Ferbûnens

De Friezen út de trije Fryslannen hearre ta mear as ien steat, mar yn de 'Ynterfryske ferklearring' út 2006, in mear hjoeddeiske útwurking fan it troch de tiid wat ynhelle *Frysk Manifest*, sprekke se út dat se har, nettsjinsteande dat, *ien folk* fiele. En dat se as Frysk folk de eigen taal, dy't sa beskiedend is foar har identiteit, befoarderje en útbouwe wolle. De Friezen dogge dêrby in berop op alle offisjele en net-offisjele ynstânsjes om harren dêrby te stypjen. Se wolle inoar bystean yn Fryske saken (sjoch dêrfoar ek de *Ynterfryske ferklearring* op it webstek: www.fryskerie.nl by 'Ynterfryske ferklearring' en in kommend nûmer fan *Nij Frisia*). Dat is wol nedich, want net allinnich de Westerlauwerske Friezen hawwe in swiere sile te lûken om har taal en kultuer yn wêzen te hâlden, by de Noard-Friezen en de Sealterlanners leit dat noch folle dreger. Dêrom is ek wat kennis fan en ynsjoch yn de skiednis fan de Fryske beweging yn ús en har kontreien fan wêzentlike betsjutting. Ik kom der dus op werom yn in oar nûmer fan *Nij Frisia* ...

***It twadde part komt yn in kommende *Nij Frisia*.**

It Frysk manifest (1955)

Op 'e dei fan it sechte mienskiplik gearkommen yn dizze ieu steane wy Friezen oeral wei, út Noard-, Westerlauwersk en Eastfryslân, út Sealterlân en Wursten, út Oldenburg en fan Hilgolân, op it earwurdich sté by de Upstalbeam, dêr't yn 'e Midsieuwen ôffurdigen fan 'e sawn sélannen plichten gear te kommen. Wy binne hjir gearkommen yn 'e oertsjûging, dat wy byinoar hearre en omdat dy oertsjûging sa sterk is, dat dy wurd hawwe wol, in oertsjûging, dy't bistean bleaun is troch alle skiedkundich barren en oer alle grinzen hinne, dy't yn 'e rin fan 'e tiid ûntstien binne.

Mienskiplik hawwe wy ús folksaerd, mienskiplik de striid tsjin it gewelt fan 'e Noardsé, mienskiplik binammen it witten fan ús frijheit, fan Nederlân ont Denemark ta.

De tiid ferget greater forbannen. De trije Fryslannen sizze fan herten ja op alle stribjen, dat ta de ienheit fan Jeropea liede kin. Al hearre wy ta mear as ien steatsforbân, wy fiele lykwols oer alle skiedingen hinne, dat wy hearre ta ien folk, wend en fan doel, trou te bliuwen oan syn folksaerd.

Mei de Friezedagen, dy't yn 1925 yn Jever bigoun binne, wolle wy ús rekkenskip jaen fan 'e mienskiplike wearden. Wy leauwe yn kultuer, dy't har woartels hat yn 'e djipten fan it folksaerd en meiïnoar wolle wy dêr noed fan stean. Wy steane der by de forantwurdlike ynstânsjes op oan, de wearde fan it kulturele wurk fan ús Fryske ynstellingen en forbannen rjocht te dwaan en dat sa to stypjen, dat it him folslein ûntjaen kin en de sterkste dyk wurdt tsjin de alles oersljochtsjende massafoarming.

Wy leauwe yn 'e greate bitsjutting fan ús memmetael, itsij Frysk, itsij platdútsk, dy't wy as weardefolst erfskip meikrigen en dy't wy foar alles hoedzje en noedzje wolle. Aldershûs, skoalle en tsjerke moatte ús dêrby helpe en wy freegje fan alle steatsynstânsjes, de wearde fan dat wurk mei to stimmen.

Wy leauwe yn de mienskiplike taek. De Friezerie, dy't wy yn it libben roppe wolle, sil it oparbeidzjen fuortsterkje, wittenskip, skriftekennisse en alle skeppend stribjen befoarderje moatte, ta greater eare en oansjen fan Fryslân yn 'e wrâld.

Oannommen op it 6te Grutfrysk kongres op 28-08-1955 te Aurich (East-Fryslân)

Boarne: *DE STIM fan Fryslân*, Kristlik Frysk wykblêd, 16 septimber 1955 [de Dútsktalige wjergader is oan te klikken op: www.fryskerie.nl]

Opstalsbeam

Fryske frijheid

In Fryske myte Symboal fan de frijheid

De Opstalsbeam (ek: 'Upstal[s]beam') is in midsiuwsk gearkomststeplak yn 'e omkriten fan Rahe. Hjoed-de-dei falt dat plak ûnder de gemeente Aurich. Foar de Fryske kuststreek hat de Opstalsbeam grutte histoaryske en symboalske betsjutting. It is in unyk symboal fan de Fryske frijheid.

'Opstal' betsjut ôffriede stik lân. Mei 'beam' wurdt hjirre in pear of slachboom bedoeld. Opstalsbeam yn ingere sin is in mienskiplik brúts stik greidlân.

RÛTESKRIUWING UT DE RJOCHTING GRINS (NL) WEI:

Folgie de A 7 (NL), dêrnei de Dútske autodyk A 31 oant de ôfslach 'Riepe'. Folgie no de L 1 (Friesenstraße) rjochting Aurich oant Rahe (likernôch 12 km).

IMPRESSUM

Utgjever:
Ostfriesische Landschaft
as eigener fan de Opstalsbeam
- Kulturagentur -
Georgswall 1-5, 26605 Aurich
Tel.: 04941 - 17 99 - 57
E-post: kultur@ostfriesischelandchaft.de
www.ostfriesischelandchaft.de

Redaksje: Katrin Rodrian
Ynhold en tekst: Harke Tammen
Advys: de Odele Vries,
Fryske Akademy, Ljouwert
Advys en stipe:
Dorpsveren Rahe e.V.
Subsidiearre troch: Stadt Aurich
Foarmjouwing: BeBold, Aurich 2015
Druk: Druckerei Meyer, Aurich

Mei tank oan de Fryske Rie en de provinsje Fryslân
foar haren finansjele bydrage om de Frysktalige edysje
mooglik te meitsjen. Oersetting yn it Frysk: dr. Odele
Vries, einredaksje: drs. Sytze T. Hiemstra

provinsje fryslân
provincie fryslân

List fan ôfbyldings: Side 1: Opstalsbeam-monumint, foto: Sabine Gronewold, 2007 © Stadt Aurich;
logo fan de Ostfriesische Landschaft © Ostfriesische Landschaft. Side 2: mellefor-pearl út de
grêfheuvel fan de Opstalsbeam, foto: Gerhard Kronsweide, 2012 © Ostfriesische Landschaft; swurd
fan de Opstalsbeam, foto: Peter Marx © Historisches Museum Aurich; replika fan it Opstalsbeam-
swurd fan Bernhard Nitz, Boekhorn 2003, foto: Peter Marx; kaart fan de Sân Fryske Seelannen, foto:
Gerhard Kronsweide © Ostfriesische Landschaft; keunstinstallaasje 'Fryske frijheid' fan Monika
Kühling, 2003 (no oarbrocht yn Klosterstätte Ihlwag), foto: Sabine Gronewold, 2007
© Ostfriesische Landschaft. Side 3: Wapen fan de Ostfriesische Landschaft; Grutfrysk kongres
1955 by de Opstalsbeam, foto: Bildarchiv Ostfriesische Landschaft, 1955; ûndertekening fan de
oarkonde by de Opstalsbeam, foto: Brigitte Weber, 2009 © Kulturamt Aurich (fan links nei rjochts:
Rika Pot, boargemaster fan Appingedam, Antje Harms, loka-boargemaster fan Auerk (Aurich),
Jochen Schmidt, loka-boargemaster fan Auerk (Aurich), Helmut Collmann, foarsitter Ostfriesische
Landschaft, Henk Dijkstra, waarnimmend foarsitter gemeentelid Appingedam, Gerda Klug, haad
Kulturamt Aurich); buorbrieff, foto: Bildarchiv Ostfriesische Landschaft. Side 4: Autodykboerd en
stikker 'Ostfriesland - Friesische Freiheit', grafyske foarmjouwing: BeBold 2007 © Ostfriesische
Landschaft. Side 5: Opstalsbeam-gravure fan C.B. Meyer 1796 yn Johann Conrad Fries, "Ost-
fries- und Harlingerland nach geographischen, topographischen, physischen und geschichtlichen
Verhältnissen", diel 1, Aurich 1796; Opstalsbeamsigel © Centre historique des Archives Nationales,
Parys. Side 6: Linkaart: Lisa Wolters-Schaer, Atelier LWS Mediengestaltung, Aurich.

It Totius-Frisiae-sigel fan
it Opstalsbeambûn út 1338

8ste – 9de iuw

Hoe't alles begûn is

De Opstalsbeam is ferneamd wurden troch de Fryske frijheid. Ut argeologyske fynsten docht lykwols bliken dat dit plak folle âlder is as de Fryske frijheid. De gearkomsten fan de frije Friezen út de folle Midsiuwen waarden nammentlik holden op in grêfhichte fan in foarname famylje, dy't út de lette 8ste en 9de iuw datearret.

Yn de grêfheuvel hawwe argeologen ûnder oaren in swurd en in saneamde mellefor-glaspearl út it Midden-Easten fûn. Dy fynsten – op it stuit útstald yn it Histoarysk Museum yn Auerk (Aurich) – litte sjen dat de Friezen al yn de iere Midsiuwen hannelskontakten mei fere lannen ûnderholden hawwe.

11te – 14de iuw

De Fryske frijheid yn de Midsiuwen

De Fryske frijheid wurdt noch altiten sjoen as in wol hiel bysûnder skaaimerke fan East-Fryslân. Yn de Midsiuwen (11de-14de iuw) hat him dêr in maatskippijfoarm ûntwikkele dy't ôfwiek fan dy yn it oars almeast feodale Europa. Hjirre bestie in bûn fan frije lûngemeenten út de Fryske kuststreek. Fertsjintwurdigers dêrfan, dy't frij keazen waarden, kamen yn 'e regel op 'e tiisde nei Pinkster (letter waard dat de "Oll' Mai") by de Opstalsbeam gear om op te kommen foar frijheid en rjocht foar alle Friezen.

Wapenskyld fan de Ostfriesische Landschaft út 1678

De East-Fryske stannefertsjintwurdiging sûnt 1464

De "Ostfriesische Landschaft" is de rjochtsopfolger fan de East-Fryske stannefertsjintwurdiging. As sadanich represintearret dy ynstelling it idee fan de Fryske frijheid as by útstêk it kultureel symboal fan East-Fryslân. De Ostfriesische Landschaft hat yn 1678 in wapen krige, dêr't in Fries yn wapenûtris by de Opstalsbeam op ôfbylde is.

16de – 18de iuw

De bliuwende betsjutting fan it plak

Ek nei't der in ein kommen wie oan de Fryske frijheid, is de Opstalsbeam, no al hast 700 jier, by de minsken yn it ûnthâld bleaun as in plak stiifol symbolyk. De striid tusken de fertsjintwurdigers fan de East-Fryske stannen en de greven fan East-Fryslân hie ta gefolch dat dit plak sûnt de 16de iuw ferhearlike waard en dat de Fryske frijheid suver ta in myte útgroeide.

21ste iuw

In regio fersterket syn identiteit

Sûnt 2009 attindearje buorden oan de autodiken A 28 by Filsum en A 31 by Neermoor jier op 'e Fryske frijheid as unyk ferskynsel. Printkaarten, magneten en plakplaatjes mei dat histoarysk symboal hawwe ûnderwilens har paad oer de hiele wrâld fûn.

Mare Frisicum

Grutfrysk kongres nei de oarloch; gearkomst yn 1955 mei "Oll' Mai" by de Opstalsbeam.

1240

"De stam fan de Friezen is nei bûten ta frij, oan gjin oare hear ûnderwurpen"

Boppesteande oanhaal út 1240 jout it bysûndere fan de Fryske frijheid oan: gjin ferplichting om op te kommen foar kriichstsjinst, rjocht op eigendom, politike meisizzenskip en persoanlike frijheid.

Keunstinstallaasje "Fryske frijheid" fan Monika Kühling, 2003

1327

Plak fan identiteit oer de grinzen hinne

Yn 1327 waard it stedsrjocht fan Appingedam (Appingedam, no yn Nederlân) by de Opstalsbeam befêstige yn it saneamde 'buorbrieff'. Omreden dêrfan binne Auerk (Aurich) en Appingedam (Appingedam) hjoeddeis partnersteden.

Yn 2009 waard de stêdebûn op 'en nij bekrêftige mei it ûndertekenen fan in nije oarkonde op grûn fan it buorbrieff út 1327 (rjochts) troch de boargemaster fan Appingedam (Appingedam), frou Rika Pot, en de loka-boargemaster fan Auerk (Aurich), frou Antje Harms.

1833

It monumint op 'e grêfhichte

Yn 1833 rjochte de Ostfriesische Landschaft op 'e midsiuwske grêfheuvel in piramidefoarmich Opstalsbeam-monumint op.

1894

Goed 60 jier letter, yn 1894, waard op de piramide de folgjende tekst oanbrocht: "Op-rjochte yn it jier 1833 troch de stannefertsjintwurdiging fan East-Fryslân op it gearkomststeplak fan har foarfaars, de Opstalsbeam".

20ste iuw

Plak dat gjin 'Thingstätte' west hat

De nasjonaalsosjalisten wiene fan doel om fan de Opstalsbeam in Germaansk kultusplak te meitsjen, dêr't folkske plechtigheden en demonstraasjes holden wurde koene. Safier is it lykwols net kommen, om't de Ostfriesische Landschaft as eigener fan it terrein dy plannen keare koe.

Laudatio foar Cor Jousma, lofprizing foar syn striid foar offisjeel Frysktalige toponimen

Útsprutsen op 20 novimber 2015 troch Tom Dykstra, foarsitter fan de FFU

It docht it bestjoer fan de *Feriening Frysk Underwiis* (FFU) goed om hjoed yn de jubileumgearkomste fan de *Jongfryske Mienskip* (1915-2015) syn fyfte eare-oarkonde útrikke te kinnen oan Cor Jousma fan Feanwâlden.

Cor Jousma makket him al in lange rige fan jierren bûtengewoan fertsjinstlik yn it ramt fan de *Topografyske Wurkgroep Fryslân* as strider foar offisjeel Frysktalige toponimen. Oerflakkich sjoen liket dat net al te folle te krijen te hawwen mei de striid foar it ûnderwiis yn it Frysk, dêr't de FFU him al mear as in fearnsiuw mei dwaande hâldt. Dat is neffens de FFU in grut fersin. It rekket ek it ûnderwiis yn de Fryske taal, kultuer en skiednis.

Troch it krewearjen foar Frysktalige doarps-, steds- en gemeentenammen komme dy nammen net allinnich offisjeel op de kombuorden, op paadwizers en yn de oerheidsadministraasje telâne, mar likegoed op kaarten, yn atlassen, ensyklopedyen, wurdboeken, skoalboeken, digitale learmiddels en oare digitale media en yn kranten en tydskriften.

Troch it offisjeel fêststellen fan Frysktalige toponimen bliuwe dy ek foar de takomst bewarre. Jousma leveret sadwaande in tige belangrike bydrage oan it oerdragen fan in wichtich stik Frysk kultuergoed oan hjoeddeistige en takomstige generaasjes.

Somtiden is dêr ek in gong nei de rjochter foar nedich, lykas by de gemeente Súdwest-Fryslân. Dan stiet Cor Jousma altiten oan de basis fan de stikken dy't dêrfoar opmakke en/of ynbrocht wurde moatte. Op dat mêd hat Jousma sa njonkelytsen in grutte saakkundigens ûntwikkele en it is in tige goed ding dat de *Jongfryske Mienskip*, as rjochtspersoan, mei de help fan Jousma en de *Topografyske Wurkgroep*, dêrta hieliten mar wer de foarstap nimt en de nedige jildmiddels dêrfoar byinoar bringt.

De *Jongfryske Mienskip* besiket al in iuw lang it Frysk ta de earste taal yn Fryslân te meitsjen en dus ek by de oerheid, it rjocht en yn it ûnderwiis. Jousma kin yn dy sin dus stean yn de tradysje fan Douwe Kalma, Eeltsje Boates Folkertsma, Bearend Joukes Fridsma, Wike L. Zylstra, Teake Hoekema, Bertus Jans Postma en oaren. In grutte fertsjinste yn de striid tsjin de noch altiten besteande taalûnderdrukking.

De FFU hopet dat Jousma syn krewearjen foar rjocht en gerjochtigens op dat mêd noch lang yn sûnens dwaan mei, want ek it topografyske ûnrjocht is noch net fan de kaart. De striid dêrfoar is dreech en ferget gâns trochsettingsfermogen. Cor Jousma hat bewiisd dat er dat hat en de FFU tanket him dêrfoar.

De FFU lokwinket Jousma fan herten mei de tige fertsjinne FFU-eare-oarkonde dy't ferbûn is oan dizze laudatio.

KAFEE ‘ROMSICHT’ (35)

Eltse lêste freedtejûn fan 'e moanne giet Fetse Friezema nei kafee 'Rom Sicht' om mei de maten Geart Gelyk, Minne Modern en Watse Wêlich de tastân yn 'e wrâld yn it algemien en yn Fryslân yn 't bysûnder troch te nimmen.

Rommert Tjeerdsma

‘It hie net folle skeeld of ik hie hjir jûn net sitten’, seit Watse, wylst er genietsjend fan syn earste jonkje sûnder sûker priuwt.

‘Wat hawwe wy no, dochs gjin swierrichheden wol?’, freget Fetse.

‘Do sjochst der oars net lijerich út,’ follet Minne oan, ‘alleast net mear as oars.’

Dy opmerking leveret de lêste sprekker in fikse dúst yn ‘e side op.

‘Proast mannen’, Fetse hâldt de romer omheech.

‘Dat onze kinderen rijke ouders mogen krijgen,’ ropt Geart, ‘skol!’

‘Do praatst in aardich eintsje oer de grins,’ seit Min-

ne, ‘bist in echte globetrotter!’

Geart nimt dy hulde beskieden swijend yn ûntf-angst.

‘Mar wat wie der no te rêden?’, freget Fetse, wylst er Watse oansjocht.

Watse giet der foar sitten en sjocht it oansittend laach op en del oan.

‘Dat siet sa: ik lies in stikje yn ‘e krante en dêr moast ik sa alderduvelste bot om laitsje dat ik tocht dat ik der yn bliuwe soe. Ik koe net wer ophâlde en myn wiif seach it har oan en woe op ‘t lêst it al skilje.’

‘Tsjonge noch oan ta, no, sa grappich is it krantenis neffens my hjoed-de-dei net. Dat kin gjin sprekken lije. Oars net as ‘kommer en kwel’, dêr’t ik sa’n wurd om sis.’ Geart set by dy wurden mei in fikse tik syn lege romer op ‘e tafel.

‘Dêr hast hielendal gelyk oan,’ gnysket Watse, ‘mar dit wie de sprekwaardlike útsûndering dy’t de regel befêstiget. De man dy’t dat yn ‘e krante nei foaren brocht, wie hielendal, hoe sil ik it sizze, yn militêre tsjinst hienen se dêr in passende útdrukking foar: *van de pot gerukt*.’

‘No makkest ús dochs nijsgjirrich,’ seit Minne, ‘al-linnich wol foarsichtich fertelle, oars moat Boate anst foar ús de dokterswacht ek noch skilje ...’

Fetse jout Boate de wink. ‘Wy moatte earst noch mar ien yn hawwe. Wat skreau dy man no eins yn ‘e krante?’, freget er oan Watse.

‘Hy hie it oer de ûntfolking fan it noardeasten fan Fryslân. Krimp neamde er dat. En hy levere dêr fuort in grandioaze oplossing by.’

‘No, wy binne benijd, de simpelste oplossings binne faak de bêste.’

‘Hielendal goed, ienfâldiger kin it net. Hy woe de lege plakken ynfolje litte troch saneamde flechtlingen, Arabieren en Afrikanen dus.’

‘Moatsto dêr no om laitsje?’, gnysket Geart, ‘dat is ommers in prima idee.’

‘Ja,’ ropt Minne entûsjast, ‘dêr sjoch ik ek in soad yn! Mar dan moatte wy de boel fansels al wat feroarje, ferbetterje om sa mar te sizzen, sadat dy lju harren hjir wat thús fiele. Bygelyks it kultuerlânskip feroarje yn woastyn. Yn ‘e Wâlden is genôch sân, dat litte wy oer de boulannen útride. In moaie opdracht foar ús transportbedriuwen. En de pear beammen dy’t der steane, moatte der fansels ek wei, oars liket it net in echte woastyn.’

‘Is it jimme yn ‘e kop slein?’, ynformearret Boate, dy’t farske konsumpsjes op ‘e tafel set.

‘Nee hear, wy losse it krimpprobleem yn Noardeast-Fryslân op,’ laket Geart, ‘wy binne om sa mar te sizzen oan it *breinstoarmjen*.’

Boate skodhollet en nimt syn plakje efter de taap wer yn.

‘Der moat fansels noch folle mear feroare wurde’, ferfettet Geart. ‘De tsjerken, dy’t dochs al foar it grutste part leech steane, moatte ôfbrutsen wurde. Dat kinne dy lju sels wol dwaan, dêr binne se hiel goed yn. En dêr moatte wer moskeeën foar yn it plak komme. In fikse ynstruier foar ús boubedriuwen.’

‘Ús boubedriuwen?’, freget Minne. ‘Kinne dy lju dát dan sels net?’

‘Net oerdriuwe,’ antwurdet Fetse, ‘minsken kinne net oeral goed yn wêze.’

‘Ik sjoch it alhiel foar my,’ jubelet Minne, ‘dan roppe wy it amt fan doarsomropper wer ta libben. Dat is krekt wat foar my. Ik sjoch mysels al op in kaniel troch de Dongeradielen riden. By ien fan de doarpsmoskeeën bliuw ik dan stean en blaas op myn trompet. Dêrnei rop ik it nijs om, bygelyks dat der in Mohammed ferstoarn is, mar dat der tagelyk wer trije Mohammeds berne binne.’

‘Do hiest it niiskrekt oer beammen,’ seit Geart, wylst er in fikse skep sûker yn syn slokje mikt, ‘mar der moat fansels ek in oaze komme en dêr hearre beammen omhinne.’

‘Ja,’ ropt Minne, ‘in oaze tusken Dokkum en Ternaard en dan kin Boate dêr moai kastlein wurde!’

‘Hoe neamden jimme dat ûnder tsjinst ek al wer,’ grommelet Boate, dy’t krekt mei in blêd fol lege glêzen ûnderweis is, ‘*van de pot gerukt*? Neffens my binne jimme dat allegearre! Mar net om it iene of oare, it is wol de heechste tiid!’

Kolofon

Wy binne wiis mei jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it folgjende nûmer moat dy ynstjoerd wurde foar 1 july.

Samplers: foar kopij op papier, drs. Piter Dykstra,
Balthasar Bekkerstrjitte 7, 9123 JV
MITSELWIER; digitale kopij,
abma.g@upcmail.nl

Fêste meiwurkers

Dr. Bertus Jans Postma, drs. Sytze T. Hiemstra,
Ed Knotter en Rommert Tjeerdsma.
Korreksje: S.T. Hiemstra en E. Knotter.
Opmeitsjen en technyske fersoarging: P. Dykstra.

Meiwurkers oan dit nûmer

Dr. Gerben Abma, Goaitzen Bosma, drs. Sytze T. Hiemstra, dr. Bertus Jans Postma, Rommert Tjeerdsma.

Einredaksje

Dr. Gerben Abma (haadsamler)
Plantage Doklaan 13
1018 CM AMSTERDAM

E-post

abma.g@upcmail.nl

Postadres

Jongfryske Mienskip,
Postbus 719,
8440 AS IT HEARRENFEAN

Webstek

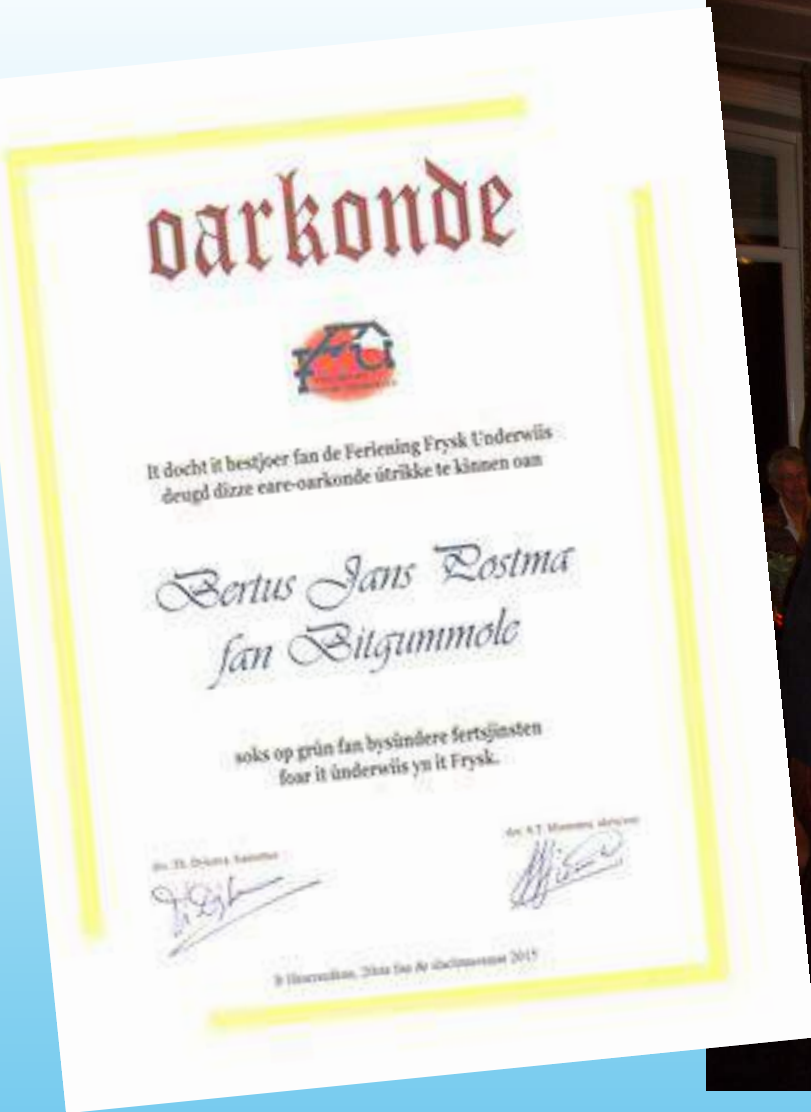
www.jongfryskemienskip.frl

E-postadres

jongfryskemienskip@gmail.com

Bankrekken

NL92 INGB 0001 0695 35
op namme fan:
Jongfryske Mienskip, IT HEARRENFEAN

Útrikking fan de FFU-oarkonde oan Bertus Jans Postma troch Sytze T. Hiemstra (boppeste foto: lofts) en oan Cor Jousma troch Tom Dykstra (ûnderste foto: rjochts) by it iuw-feest fan de Jongfryske Mienskip op 20 novimber 2015 yn Grandcafé Paul Kruger op It Hearrenfean.